

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

katedra primární pedagogiky

**ROLE PEDAGOGA A JEHO KOMPETENCE PŘI POSUZOVÁNÍ ŠKOLNÍ
ZRALOSTI U ZÁPISU DO 1. TŘÍDY ZÁKLADNÍ ŠKOLY**

A ROLE OF THE TEACHER AND HIS/HER RESPONSIBILITY IN ASSESSING
STUDENT'S MATURITY WHEN ENROLLING IN THE FIRST GRADE OF
PRIMARY SCHOOL

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jana Kropáčková, Ph.D.

Autor diplomové práce: Kamila Peterková

Studijní obor: učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Forma studia: kombinovaná

Diplomová práce dokončena: březen, 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Role pedagoga a jeho kompetence při posuzování školní zralosti u zápisu do 1. třídy ZŠ vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce PhDr. Jany Kropáčkové, Ph.D. samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne.....

Podpis:.....

Dovoluji si tímto poděkovat především PhDr. Janě Kropáčkové, Ph.D. za odbornou pomoc, trpělivost, osobní nasazení a čas, který mi věnovala v době zpracování této práce. Zároveň chci poděkovat paní ředitelce Mgr. Zdeňce Černoškové ze Základní školy ve Vranově nad Dyjí a paní ředitelce Mgr. Jarmile Pavlišové ze Základní školy genpor. Františky Peřiny v Praze 6 za umožnění konání své povinné pedagogické praxe a paní učitelce Mgr. Haně Veselkové za trpělivost a předané zkušenosti, které jsem nasbírala na náslechových, ale také odučených hodinách. Také děkuji i mým rodičům a sestře, kteří mě během celého studia podporovali, což není zcela samozřejmé.

ABSTRAKT

Téma diplomové práce je věnováno problematice zápisu dítěte do 1. třídy základní školy jako důležitému životnímu mezníku v jeho životě. Teoretická část zpracovává téma zápisu v celé jeho šíři. Autorka podává přehled, týkající se problematiky školní zralosti, školní připravenosti a jejich diagnostiky. Dále se pak věnuje tématu odkladů školní docházky a legislativě. Nosnou kapitolou teoretické části je téma kompetencí, kterými by měl pedagog primárního vzdělávání u zápisu disponovat.

V praktické části diplomové práci autorka věnuje prostor pedagogům, kteří prostřednictvím dotazníku a nestrukturovaného interview reflektují svoje názory a pocity týkající se jejich role při zápisu. Autorka se dotýká jejich pedagogické kompetence. Pedagogové dostávají prostor k vyslovení názorů na současnou formu průběhu zápisů. Výstupem této práce je diskuse o užitečnosti současné formy zápisů a konkrétní úvahy změn.

Klíčová slova

Školní zralost, školní připravenost, zápis do 1. třídy základní školy, mateřská škola, základní škola, rodina, diagnostika školní zralosti a připravenosti, odklad školní docházky, pedagog primárního vzdělávání, role a kompetence pedagoga, spolupráce mateřské a základní školy.

ABSTRACT

The topic of this diploma thesis is devoted to the issue of a children enrolment to the first form of a basic school as an important milestone in their life. The theoretical part deals with the topic of the enrolment in its full scale. The author presents an overview concerning the issue of school maturity, school preparedness and their diagnostics. Further she deals with the topic of a postponement of school attendance and legislation. The main chapter of the theoretical part is the topic of competencies which a teacher of primary education should have at disposal during enrolments.

In the practical part of this diploma thesis the author gives space to teachers, who, by means of a questionnaire and an unstructured interview, reflect their opinions and feelings concerning their role during enrolments. The author deals with their pedagogical competency. The teachers have an opportunity to present their opinions about the current form of the enrolment procedure. The outcome of this thesis is a discussion about usefulness of the current enrolment procedure and concrete suggestions for a change.

Key words

School maturity, school preparedness, enrollment in the first grade of primary school, nursery school, elementary school, family, diagnostics of school maturity and school preparedness, delayed school attendance, teacher of a primary school, a role of the teacher and his/her responsibility, co-operation of nursery school and elementary school

Obsah

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. HODNOTA A SMYSL PŘEDŠKOLNÍHO A PRIMÁRNÍHO ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	10
1.1 Mateřská škola a její ukotvení v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání.....	12
1.2 Očekávané výstupy RVP PV.....	14
1.3 Vliv mateřské školy na vstup dítěte na základní školu	15
1.4 Spolupráce mateřské školy a základní školy	16
1.5 Zahájení školní docházky.....	17
2. DIAGNOSTIKA ŠKOLNÍ ZRALOSTI A ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOSTI	20
2.1 Školní zralost	20
2.1.1 Oblasti posuzování školní zralosti	21
2.1.2 Kritéria školní zralosti	22
2.2 Školní nezralost a její příčiny.....	23
2.3 Školní připravenost	25
2.4 Tabulka klíčových kompetencí školní zralosti a školní připravenosti.....	26
2.5 Pedagogická diagnostika dítěte předškolního věku.....	27
2.6 Metody pedagogické diagnostiky u zápisu do prvních tříd základní školy	29
2.6.1 Pozorování.....	29
2.6.2 Rozhovor	30
2.6.3 Anamnéza.....	30
2.6.4 Dotazníky.....	30
2.6.5 Analýza výsledků činností a analýza úkolů.....	31
2.6.6 Analýza pedagogické dokumentace.....	31
2.7 Pedagogická diagnostika v práci učitele.....	31
2.8 Chyby při diagnostikování	32
2.9 Hodnocení kvality předškolního vzdělávání Českou školní inspekcí v oblasti školní zralosti	33
3. ZÁPIS DO PRVNÍ TŘÍDY	34
3.2 Úloha zápisu do základní školy.....	35

3.3 Osobnost učitele a jeho profesní kompetence	37
3.4 Předčasný nástup do školy	41
3.5 Odklad povinné školní docházky	42
3.6 Přípravné třídy.....	44
3.7 Spolupráce základní školy s rodiči a mateřskou školou	45
3.8 Spolupráce základní školy a pedagogicko-psychologické poradny	46
ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI	49
PRAKTICKÁ ČÁST	51
4. PEDAGOGICKÝ VÝZKUM	51
4.1 Cíl výzkumu, použité metody a techniky.....	51
4.2 Stanovení výzkumných otázek a hypotézy.....	52
4.3 Popis výzkumných nástrojů.....	53
4.3.1 Dotazník	53
4.3.2 Interview	54
4.4 Charakteristika výzkumného souboru	55
4.5 Organizace výzkumného šetření	55
4.6 Výsledky průzkumu a jejich interpretace.....	56
4.6.1 Statistické zpracování dotazníků.....	56
4.6.2 Statistické zpracování odpovědí na nestrukturované interview.....	66
4.7 Diskuse a shrnutí	75
ZÁVĚR	79
Seznam literatury	82
Seznam grafů.....	86
Seznam tabulek.....	86
Seznam příloh.....	87

ÚVOD

Zápis do školy je pro dítě velkým životním mezníkem, který na jedné straně uzavírá bezstarostné období her a otevírá nové období povinností a na výkon orientovaných aktivit. Kdo všechno a na základě čeho rozhoduje o tom, kdy se hravé období uzavře a nové otevře?

Teoreticky i právně jsou přesně a jasně stanovena kritéria a postupy, jak dítě posoudit a jak postupovat v jeho zařazení či nezařazení k nástupu školní docházky. Praxe se však nedá zúžit jen na normy. Osobně jsem toto téma vnímala vždy pozorněji a vzbuzovalo ve mně mnoho otázek.

Téma školní zralosti mě přitahovalo již v průběhu vysokoškolského studia. Také jsem se stala matkou školáka, tudíž jsem zápis vnímala autenticky i v roli matky. Proto, abych přešla z roviny úvah do roviny konkrétního objektivizování svých hypotéz, jsem zpracovala ročníkovou práci s názvem „*Dítě na počátku školní docházky – školní zralost*“, kde jsem se zabývala tím, jak je posuzováno dítě podle Jiráskova testu zralosti učitelů, pracovníky pedagogicko-psychologické poradny a dalšími nezávislými odborníky. Tyto názory byly v ročníkové práci konfrontovány s mým subjektivním názorem. Vzhledem k tomu, že i odborníci se mezi sebou rozcházel, pro dítě s významně nejednotným závěrem ve smyslu zralosti, jsem se utvrdila v pocitu, jak křehké, subjektivní a zároveň podstatné je hodnocení dítěte učitelem u zápisu. U tohoto mezníku s dítětem stojí učitel, pro kterého je dítě neznámým jedincem, jehož příběh pro něj začíná právě startem zápisu. V této diplomové práci věnuji prostor pedagogům, kteří prostřednictvím dotazníku a nestrukturovaného interview reflektují svoje názory a pocity týkající se jejich role při zápisu. Cítí se dostatečně kompetentní? Vnímají prostor (časovou dotaci), který u zápisu mají jako dostatečný? Navrhli by sami pedagogové nějaké změny pro inovaci zápisu? Je vůbec forma zápisu v současné podobě dle pedagogů užitečná?

Práce si neklade ambice téma inovace formy zápisu vyřešit, spíše obrací pozornost na pedagogy, jako klíčové osoby při zápisu. Výsledkem jejich reflexe

může být cenná sbírka konstruktivních nápadů k případné změně. Pokud by k ní mělo dojít, a jak je i z celospolečenské debaty patrné, měla by být co nejobektivnější a pro dítě citlivá.

TEORETICKÁ ČÁST

1. HODNOTA A SMYSL PŘEDŠKOLNÍHO A PRIMÁRNÍHO ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

V současné době je zdůrazňován a prokázán význam předškolního a primárního vzdělávání, které tvoří základ konceptu pro další celoživotní vzdělávání jedince. Většinu podnětů, informací a zkušeností, které si dítě vytvoří během prvních let, tedy při svém předškolním vzdělávání může zvýšit šance na úspěch jedince jak v osobním, tak profesním životě. Uložení těchto vědomostí a dovedností je trvalé a záleží pak na jedinci, jakým způsobem a kdy je dokáže použít.

Matějček se domnívá, že: *„by bylo velkým ochuzením a nedorozuměním, kdyby se v mateřské škole hledal jen jakýsi přípravný stupeň školy základní, anebo – jak tomu bývalo před druhou světovou válkou – prostředek, jak pomáhat zaměstnaným matkám a rodinám na nižší ekonomické úrovni a jak děti chránit před zanedbáváním.“* (Matějček, 2013, s. 47). Podle Matějčka je hlavním přínosem mateřské školy setkávání s vrstevníky, které s sebou přináší schopnost spolupráce a získávání prosociálních vlastností.

A co se vlastně v současné době od MŠ očekává? *„Rodiče očekávají, že mateřská škola připraví dítě na vstup do základní školy, a učitelé základních škol předpokládají, že děti, které pravidelně navštěvovaly mateřskou školu, budou vybaveny základními kompetencemi budoucího školáka. Konkrétně to znamená, že tyto děti budou mít osvojeny základní dovednosti, návyky a znalosti, které jsou nutné pro úspěšný vstup do základní školy.“* (Kropáčková, 2008, s. 44). Je důležité, aby si slova Matějčka i Kropáčkové uvědomovali pedagogové preprimárního a primárního vzdělávání, ale především také rodiče dětí.

Jedním z hlavních hodnot a cílů mateřské školy je kvalitně připravit dítě na jeho vstup do základního vzdělávání.

Výhodami a zápory předškolního vzdělávání se věnují Langmeier a Krejčířová, kteří uvádí, že: *„české výzkumy nepotvrzují výhodu předškolního vzdělávání. Poukazují pouze na dílčí oblasti ve vývoji dítěte, na kterých se mateřská škola významně podílí. Podle výzkumů, které jsou v této publikaci uváděny, jsou však děti, které navštěvovaly mateřskou školu, méně soustředěné a ukázněné, než děti, které ji nenavštěvovaly. Podle jiných výzkumů naopak děti, které byly institucionálně vzdělávány v předškolním věku sebevědomější, vyrovnanější a méně trpěly úzkostmi.* (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 121).

Výhody předškolního vzdělávání mohou být také spatřovány v tom, že dítě má pravidelný kontakt se svými vrstevníky, je pod odborným vedením při rozvoji dovedností a schopností, děti, které navštěvují předškolní instituce, jsou více sebevědomé. Mezi nevýhody předškolního vzdělávání mohou být řazeny častější konflikty s ostatními dětmi, pro dítě může být zátěž i pravidelné ranní vstávání a odloučení od matky. Pro rodiče se jako nevýhoda může jevit finanční zátěž v podobě školného (která ale není převyšována výhodou matčina zaměstnání). Na dítě nemá pedagog tolik času jako má matka doma.

„Základní škola obecně staví na výsledcích práce mateřské školy a současně má řadu požadavků, které dítě nezíská prostým zráním, přítomností ve společnosti a někdy ani jen rodinnou výchovou, ale je k němu zapotřebí specifický trénink.“ (Mertin a Gillernová, 2003, s. 218)

Podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále již RVP ZV) navazuje základní vzdělávání na vzdělávání předškolní a výchovu v rodině. Přechod z preprimárního stupně vzdělávání do primárního stupně vzdělávání není v České republice nijak formálně zakotven. Přestože se zdůrazňuje vzdělávací role mateřských škol a odmítá se na ni hledět jako na pouhou hlídací instituci, neexistuje žádný standardizovaný dokument, který by toto dokládal a sloužil jako podklad pro zápis do první třídy, případně pro další vyšetření na odborných pracovištích.

Základní vzdělávání je jedinou etapou, kterou v rámci institucionálního vzdělávání projde celá česká populace. První stupeň ZŠ má usnadnit a umožnit dítěti přechod na systematické a pravidelné vzdělávání. *„Je založeno na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka (včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami).“*(RVP ZV, 2004, s. 10) Tato etapa vzdělávání má také žáky motivovat k dalšímu učení a poznávání (RVP ZV, 2004).

1.1 Mateřská škola a její ukotvení v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání

„Koncepte předškolního vzdělávání je založena na týchž zásadách, jako ostatní obory a úrovně vzdělávání a řídí se s nimi společnými cíli: orientuje se k tomu, aby si dítě od útlého věku osvojovalo základy klíčových kompetencí a získávalo tak předpoklady pro své celoživotní vzdělávání, umožňující mu se snáze a spolehlivěji uplatnit ve společnosti znalostí.“(RVP PV, 2004, s. 7)

V novém systému kurikulárních dokumentů se zaváděly jednotlivé etapy vzdělávání postupně. Tyto dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních, a to státní a školní. Na státní úrovni se jedná o Národní program vzdělávání (NPV) a Rámcové vzdělávací programy (RVP). *„Zatímco NPV formuluje požadavky na vzdělávání, které jsou platné v počátečním vzdělávání jako celku, RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy (pro předškolní, základní, a střední vzdělávání).“* (RVP PV, 2004, s. 5)

Rámcové vzdělávací programy jsou vypracovány pro předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, gymnaziální vzdělávání, pro střední odborné vzdělávání, základní umělecké vzdělávání, pro jazykové vzdělávání, případně další RVP (další RVP jsou zákonem připuštěny, ale neuvedeny).

Školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), které představují školní úroveň kurikulárních dokumentů, si vytváří každá škola samostatně v souladu s RVP (RVP ZV, 2004).

Mateřské školy zahájily vzdělávání podle svých školních vzdělávacích programů dne 1. září 2007. Na pilotních školách jsme se však s ŠVP mohli setkat již dříve. RVP ZV platí od 1. 9. 2005.

Při podrobnější analýze Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV) dospějeme k tomu, že tento program vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Tato pravidla jsou závazná pro předškolní vzdělávání v mateřských školách, v mateřských školách s programem upraveným podle speciálních potřeb dětí a v přípravných třídách základních škol.

„RVP PV stanovuje elementární vzdělanostní základ, na který může navazovat základní vzdělávání, a jako takový představuje zásadní východisko pro tvorbu školních vzdělávacích programů i jejich uskutečňování.“(RVP PV, 2004, s. 6)

RVP PV určuje pouze společný rámec, který je třeba zachovávat. Umožňuje tak školám, aby, za předpokladu zachování určitých pravidel, mohly vytvářet svůj vlastní školní vzdělávací program.

RVP PV (2004) obsahuje pět vzdělávacích oblastí. Jde o oblast biologickou, psychologickou, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální. Tyto oblasti nesou názvy:

1. Dítě a jeho tělo
2. Dítě a jeho psychika
3. Dítě a ten druhý
4. Dítě a společnost
5. Dítě a svět

V každé oblasti hovoříme o dílčích cílech, vzdělávací nabídce a očekávaných výstupech. Dílčími cíli se myslí to, co by se mělo v rámci vzdělávacího procesu u dítěte sledovat a podporovat. Vzdělávací nabídka představuje souhrn intelektových i praktických činností, které pomáhají naplňovat stanovené cíle a dosažení výstupů.

Očekávané výstupy jsou formulovány pomocí **klíčových kompetencí**: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence činnostní a občanské.

Konkrétně v předškolním vzdělávání však není pro dítě povinné očekávaných výstupů dosáhnout. U každého dítěte se pedagog snaží, aby dosáhlo výstupů v rámci svých individuálních možností (RVP PV, 2004).

1. 2 Očekávané výstupy RVP PV

Očekávanými výstupy rozumíme dílčí výstupy vzdělávání, kterých může dítě v dané úrovni vzdělávání dosáhnout. Dílčí výstupy patří mezi čtyři cílové kategorie RVP PV. Další tři jsou rámcové cíle, které vyjadřují univerzální záměry předškolního školství, klíčové kompetence vyjadřující dosažitelné výstupy a dílčí cíle pojmenovávající konkrétní záměry v jednotlivých vzdělávacích oblastech. Očekávanými výstupy rozumíme dovednosti, poznatky, hodnoty a postoje, které odpovídají dílčím cílům. Tyto kategorie jsou stanoveny u všech vzdělávacích oblastí RVP PV.

Dalším pojmem, se kterým se setkáme, jsou konkretizované očekávané výstupy, které zpřesňují jednotlivé očekávané výstupy. Mají podobu činností a příležitostí a pomáhají pedagogovi při sestavování vzdělávací nabídky a jejich dosažení není pro dítě povinné. Jsou formulovány pro dobu ukončení předškolní docházky. Konkrétně jsou popsány u všech pěti vzdělávacích oblastí. Aby bylo vše přehlednější, jsou vzdělávací oblasti rozděleny ještě do podoblastí. V příloze č. 1 je uvedena upravená tabulka z RVP PV, která obsahuje veškeré očekávané výstupy v jednotlivých vzdělávacích oblastech RVP PV. Dále jsou tam i uvedeny konkretizované očekávané výstupy.

Očekávaným výstupů byla věnována celá kapitola, protože nejen pro pedagogy primárního školství je to jedna z nejdůležitějších částí v RVP PV. Z těchto výstupů by měli vycházet dále nejen předškolní pedagogové ve svém snažení,

ale také jsou stěžejní pro informovanost rodičů. Pro rodiče mohou být tyto výstupy RVP PV dobrým vodítkem, pokud se více zajímají o školní připravenost svých dětí. Je zde ale také nebezpečí, že by méně informovaní rodiče, kterým přijde tento materiál do ruky, vzali všechny informace za své a nebraly je pouze jako vodítko. Vzali by je jako daný fakt a nepřihlédli by k individuálním možnostem svého dítěte. Přemrštěné nároky na jejich dítě by pak mohly mít špatné následky v podobě stresu, tlaku na dítě a v nejhorším případě i neurotických projevů předškoláka. Co se týče materiálů pro rodiče, velmi mě zaujal materiál „Desatero pro rodiče dětí předškolního věku“, který vzešel z konkretizovaných očekávaných výstupů. Vypracovalo jej MŠMT a je uveden v příloze č. 2.

1.3 Vliv mateřské školy na vstup dítěte na základní školu

„Osobnostně orientovaná mateřská škola tvoří přirozený most pro přechod od nezávazného dětství k systematickému vzdělávání. K plynulému přechodu přispívá celé předškolní období tím, že dává dítěti příležitosti hrát si, řešit samostatně praktické úkoly, jednat samostatně a tvořivě, ale také respektovat pravidla, naslouchat druhým, srozumitelně se vyjadřovat. Každodenní průběžná socializace a kultivace dítěte v běžných situacích je nejlepší způsob přípravy na školu.“ (Opravilová in Mertin a Gillernová , 2001, s. 134)

Mateřská škola hraje stěžejní roli při přípravě dítěte na základní vzdělávání. Institucionální předškolní vzdělávání není v ČR zatím povinné. V programovém prohlášení současné vlády se však hovoří o zavedení povinného posledního ročníku předškolního vzdělávání. Většina dětí v ČR navštěvuje mateřskou školu minimálně rok před zahájením školní docházky (dle výroční zprávy České školní inspekce 2011/2012 se jedná o 90 % dětí). V současné době mají rodiče dítěte nárok na jeho umístění v mateřské škole. Podle mého názoru rodiče nemohou i při maximální snaze doma vytvořit dítěti adekvátní prostředí pro jeho sociální vývoj, jaké mu poskytuje právě mateřská škola. Někteří rodiče mohou namítnout, že existují různé aktivity dětí s rodiči, mateřská centra apod., kde se

děti s vrstevníky setkávají. Tam mají děti ale stále kontakt se svými rodiči, nemusí se přizpůsobovat režimu dne jako v MŠ, pokud se jim v centru nelíbí, odchází kdykoliv s rodiči domů. V sociálním vývoji dítěte, tedy podle mého názoru, nikdy nemůže rodič MŠ zastoupit. V MŠ se dítě musí začlenit mezi ostatní děti, na jednu stranu se podřizuje většině a musí akceptovat režim stanovený pedagogy. Na druhou stranu se učí vydobýt si své postavení mezi vrstevníky i u pedagogů. Navíc se seznamuje s odlišným postavením dospělého a dítěte a s pedagogem jako autoritou. Předškolní vzdělávání probíhá podle RVP PV a snaží se dítě připravit na školní docházku cílenými vzdělávacími nabídkami. Rozvoj dítě v MŠ probíhá systematicky a zachycuje všechny oblasti rozvoje.

Podle pedagogických výzkumů je jasně dokázáno, že předškolní vzdělávání dětí má vliv na jejich úspěšnost v dalším vzdělávání (Kutálková, 2010).

1.4 Spolupráce mateřské školy a základní školy

Téměř každý pedagog i rodič má jistě určitou představu o tom, jak by si spolupráci mezi mateřskou a základní školou představoval. Je jistě logické, že čím větší kooperace mezi těmito dvěma institucemi panuje, tím lepší to pro dítě je. Bohužel v současné době není spolupráce mateřských a základních škol úplně tak běžnou praxí. Jistě je to dané také tím, že mají rodiče hlavně na větších městech více možností, kam zapsat své dítě k základnímu vzdělávání. Z jedné třídy mateřské školy pak míří děti i do více než pěti různých základních škol. Úzce spolupracovat se všemi základními školami ve svém okolí je tedy pro MŠ dosti náročné. Z tohoto důvodu se některé mateřské a základní školy do této kooperace téměř nepouštějí.

Jak uvádí Mertin a Gillernová: *„obě instituce musí koordinovat své požadavky tak, aby mezi nimi existovala jistá návaznost, aby se některé dovednosti získané v mateřské škole přechodem do základní školy neztrácely a aby naopak mateřská škola připravovala na faktické požadavky základní školy.“* (Mertin a Gillernová, 2003, s. 218). Na mnoha školách ale spolupráce mezi MŠ

a ZŠ probíhá. Tato spolupráce může trvat celoročně v podobě společných školních a třídních vzdělávacích programů. Nejvíce je však vzájemná spolupráce viditelná v období zápisů do prvních tříd. Základní školy nabízejí mateřským školám spolupráci ve formě akcí pro budoucí prvňáčky, kurzy a projekty. Jejich hlavním cílem je seznámit dítě s prostředím školy, pozitivně jej naladit na vstup do školy a zlepšit tak i adaptaci dítěte na školu. Tyto akce mohou být jednorázové (například společné návštěvy knihoven, sportovní soutěže, exkurze, výtvarné výstavy apod.) nebo jako celek v podobě odpoledního kroužku pro budoucí školáky, kde si zkusí školu nanečisto. Velmi pozitivně hodnocené jsou i návštěvy budoucích předškoláků v prvních třídách, kde vidí, jak probíhá skutečné vyučování. Mateřské školy si často domlouvají i využívání společných prostor základních škol. Vedle ekonomického efektu je tato forma spolupráce přínosem i pro děti, které nenásilnou formou poznávají prostory budovy školy a seznamují se s některými pracovníky školy.

Je velká škoda, že se dnes již opomíjí osobní vzájemná spolupráce pedagogů preprimárního a primárního vzdělávání. Díky vzájemné kooperaci by obě strany mohly doplňovat a obohacovat svou pedagogickou praxi, ale především se zaměřit na děti směřující k zápisu do prvních tříd, upozornit na problematické oblasti a jejich možnou nápravu.

1.5 Zahájení školní docházky

Podmínky zahájení a plnění školní docházky upravuje Zákon 561/2004 Sb., tedy tzv. Školský zákon, Hlava I kapitola „Povinnosti školní docházky“.

„Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy je dítěti šest let. Výjimka nastává v případě odkladu školní docházky. Dítě, které dosáhne šesti let v době od začátku školního roku do konce roku kalendářního, může začít školní docházku již v tomto školním roce. Musí být ale shledáno tělesně i duševně přiměřeně vyspělé. O tuto výjimku musí také požádat zákonný zástupce dítěte.“

Dítě musí přihlásit k zápisu k povinné školní docházce jeho zákonný zástupce v době od 15. ledna do 15. února kalendářního roku, kdy má dítě nastoupit k povinné školní docházce.“ (Školský zákon č. 561/2004, Sb.)

Zahájení školní docházky je významným mezníkem pro dítě, kterému začíná nový náročný režim plný změn. Dítě potřebuje v tomto období velkou podporu nejen rodičů, ale také nového učitele k tomu, aby se snadněji ztotožnil s novou rolí školáka.

První školní den je začátek veliké etapy života, ale zároveň konec, dá se říci, bezstarostného období dětství. Dítě opouští známé prostředí mateřské školy, známé paní učitelky i kamarády. Začínají povinnosti, větší řád a pravidelnost. Pro dítě je to období nejen mnoha novot, ale hlavně začátek jeho samostatnosti. Musí si zvyknout na nové prostory školy, na pravidelný denní režim, seznámit se s novými kamarády, novou paní učitelkou. Musí najednou respektovat nová pravidla ve škole, například některé děti dříve nemuseli pravidelně vstávat a dodržovat přesný sled činností. Musí vydržet v lavici po dobu plnění daných úkolů a tak dále. Postupně se například učí větší samostatnosti, orientovat se po škole. K tomu všemu potřebuje nové dovednosti. Je to pro dítě velmi zátěžové období a učitel by se proto měl snažit pomoci toto období co nejvíce ulehčit.

Rozhodně se vyplatí na tento přechod připravit nejen dítě, ale celou rodinu. Pro rodiče to také není nic lehkého, najednou nestačí „jen“ dítě do školy odvézt a přivést, musí také dohlížet na domácí přípravu dítěte, kontrolovat pomůcky, dělat společně úkoly, řešit školní družinu, připravovat svačiny. Na druhou stranu je to kouzelné období plné žáčkových „poprvé“, kterým má rodič tu čest dítě provázet.

Z pohledu pedagoga je jistě září a červen jedno z nejtěžších období. Pro září v prvních třídách to platí dvojnásobně. Pedagog má oproti jiným třídám několikanásobně větší odpovědnost. Tímto je myšleno, že pohled na školní vzdělávání a školu samu o sobě, si dítě vytváří právě během první třídy. Mnohdy právě to, jak na dítě působila škola na počátku jeho školní docházky,

hraje velkou roli v jeho pozdějším studiu a přístupu ke vzdělání. Kdo jiný má pak takový vliv na tyto skutečnosti jako sám pedagog. Je potřeba ukázat dítěti i rodiči školu v tom nejlepším světle, poznat žáky, umět každého z nich adekvátně motivovat a být mu v pravých chvílích nápomocen.

„První školní den probíhá vždy ve slavnostním duchu. Informace o jeho organizaci dostávají rodiče s náležitým předstihem většinou na předprázdninových schůzkách v květnu nebo červnu. Každá škola pak tento den pojme trochu jinak, vždy jde ale spíše jen o seznámení se třídou a novou paní učitelkou. Je také zvykem, že rodič může tento den prožít téměř celý se svým prvňáčkem. Do uvítání prvňáčků se také mohou zapojit žáci vyšších tříd. Organizace toho velkého dne není tedy plošná záležitost, ale záleží na každé škole“(Kropáčková, 2008).

U některých dětí se mohou vyskytnout fyzické nebo psychické obtíže v souvislosti s novou sociální rolí a změnou prostředí. Toto je velmi citlivé téma pro rodiče dětí. Problémy spojené s adaptací by neměli ani přeceňovat, ani podceňovat. Nejvhodnějším způsobem, jak jim předcházet je postupné zvykání, kdy má dítě dostatečný prostor pro hru, ale nenásilně je vyžadována konkrétní a cílená aktivita.

Při adaptaci dítěte na novou životní roli školáka je potřeba přistupovat ke každému dítěti individuálně a případné problémy řešit společně s jeho rodiči. Dítě by mělo dostatečně pociťovat podporu jak svých rodičů, tak podporu pedagoga.

2. DIAGNOSTIKA ŠKOLNÍ ZRALOSTI A ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOSTI

Tato kapitola diplomové práce má důležitou úlohu, a to vysvětlit a objasnit základní pojmy, se kterými je v diplomové práci pracováno. Každý věk má svá specifika. Zatímco v batolecím věku je kladem důraz na spontaneitu, kdy by si dítě mělo převážně jen hrát, spontánně se projevovat, v předškolním věku jsou na dítě kladeny větší nároky v kontextu předškolního vzdělávání, které je orientováno na rozvoj osobnosti dítěte. Celá koncepce předškolního vzdělávání je zaměřena na to, aby si dítě od útlého věku osvojovalo základy klíčových kompetencí a získávalo tak předpoklady pro celoživotní vzdělávání.

2.1 Školní zralost

Používaným pojmem školní zralost se zdůrazňuje aspekt biologický, vnitřní, vycházející z dispoziční složky organismu či procesu zrání. Pokud jsou veškeré kompetence, které jsou třeba ke zvládnutí školních požadavků, závislé na zrání, hovoříme o školní zralosti. Školní zralost je jeden z předpokladů rychlého si osvojení role školáka a úspěšného startu dítěte ve škole. Jedná se zejména o určitou zralost centrální nervové soustavy, která se projevuje schopností dítěte reagovat na zvýšenou zátěž a koncentrovat pozornost. Na zrání závisí i rozvoj motoriky a senzomotorické koordinace, zrakového a sluchového vnímání. V České republice se školní zralost povinně netestuje kromě orientačního testu u zápisu do prvního ročníku. Formu a způsob zápisu si škola volí sama.

Pojem školní zralost zahrnuje celou řadu vzájemně se ovlivňujících oblastí, nad kterými se zamýšlíme před možným nástupem dítěte do školy. Pedagogický slovník definuje školní zralost jako „*Stav dítěte, který zahrnuje jeho zdravotní, psychickou i sociální způsobilost začít školní docházku a zvládnout požadavky školní výuky. U nás se zjišťuje orientačně při zápisu do 1. třídy, v případě pochybností psychodiagnostickými metodami v pedagogicko-psychologických poradnách. Na základě výsledků vyšetření nebo na žádost rodičů lze začátek*

školní docházky odložit, ve výjimečných případech uspíšit.“ (Průcha a Walterová a Mareš, 2009, s. 304).

Bednářová ve své knize vymezuje školní zralost jako *„dosazení takového stupně vývoje (v oblasti fyzické, mentální, emocionálně sociální), aby se dítě bylo schopno bez obtíží zúčastnit výchovně – vzdělávacího procesu, nebo alespoň bez větších obtíží, nejlépe s radostí a dychtivostí.*“ (Bednářová, 2010, s. 2)

Vágnerová píše o školní zralosti: *“Školní úspěšnost závisí i na rozvoji poznávacích schopností, který ovlivňuje zrání i učení. Podmínkou přijatelné adaptace na školu je rovněž dosažení určité úrovně autoregulace.*“ (Vágnerová, 2000, s. 147)

Všichni autoři se shodují, že dítě je zralé pro nástup do školy tehdy, je-li fyzicky zralé (je přiměřeně veliké a má dostatečnou fyzickou sílu), dále emočně zralé (dokáže bez problému vydržet odloučení od rodiny) a v neposlední řadě také mentálně zralé (vydrží určitou psychickou zátěž, dokáže se delší dobu koncentrovat). Školní zralost je jedním z předpokladů přijatelného zvládnutí role školáka.

Langmeier shrnuje poznatky a úvahy o školní zralosti do souhrnné definice: *„Za školní zralost budeme považovat takový stav somato-psycho-sociálního vývoje dítěte, který je: 1. výsledkem úspěšně dovršeného vývoje celého předchozího období útlého a předškolního dětství, 2. vyznačen přiměřenými fyzickými a psychickými dispozicemi pro požadovaný výkon ve škole a je doprovázen pocitem štěstí dítěte, 3. současně dobrým předpokladem budoucího úspěšného školního výkonu a sociálního zařazení.*“ (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 104)

2. 1. 1 Oblasti posuzování školní zralosti

„Školní zralostí rozumíme takovou fyzickou a psychickou připravenost dítěte na školu, která mu umožňuje optimální zapojení do vyučovacího procesu bez nebezpečí ohrožení fyzického a duševního zdraví při školní zátěži. Je

výsledkem biologického procesu zrání nervového systému a celé dosavadní zkušenosti jedince.“ (Dittrich, 1992, s. 19)

V současné době se posuzují u dítěte nejčastěji tři složky školní zralosti:

- Oblast tělesné (fyzické) zralosti: tato zralost není dominantní, ale dítě musí být v dobré fyzické kondici, aby tak snáze snášelo únavu a fyzickou zátěž, která na něj bude kladena v průběhu školního vyučování. Úroveň fyzické zralosti posuzuje praktický dětský lékař na konci předškolního věku.
- Oblast mentální zralosti: při posuzování emoční zralosti se pedagogičtí odborníci zaměřují na diferencované vnímání, dále zjišťují, zda dítě dostatečně dlouho udrží cíleně pracovat, jaké má logické uvažování, jak dokáže analyzovat, zda správně vyslovuje a je má správný úchop tužky a vizumotorickou koordinaci.
- Oblast emoční a sociální zralosti: podle Dittricha by mělo dítě dosáhnout emocionální stability a využít citovou kapacitu pro motivované školní zaměstnání. Dítě by mělo mít potřebu stýkat se s vrstevníky, mělo by umět respektovat autoritu učitele a postupně umět ovládat orientaci v běžných sociálních situacích.

Zralé dítě by mělo mít obrovský zájem o poznání nového, u nezralého dítěte touha po poznávání může do jisté míry absentovat.

2. 1. 2 Kritéria školní zralosti

K tomu, aby dítě nastoupilo do první třídy, je zapotřebí krom jiného správné diagnostiky učitele u zápisu. Tento proces je náročný a záleží na více okolnostech a faktorech. Při tomto závažném rozhodování by mělo být bráno v úvahu nejen samotné dítě, ale také okolnosti na straně rodiny, mateřské školy a samotného školského systému.

K předpokladům na straně **dítěte** řadí Mertin a Gillernová: „*Věk dítěte při vstupu do základní školy, rozvoj řečových dovedností se zaměřením na dyslálii, výslovnost r a ř, chabou pasivní i aktivní slovní zásobu, schopnost učit se,*

chápvavost, intelektové předpoklady, charakteristiku tradiční pracovní zralosti, psychomotorické tempo, soustředění, přiměřenou dovednost prosadit se, grafický projev se zaměřením na jemnou motoriku a grafomotorika, zdravotní stav dítěte“ (Mertin a Gillernová, 2003, s. 223)

Mezi předpoklady **rodiny** řadí Mertin a Gillernová to, v jak podnětném rodinném prostředí dítě žije, jaké doma panuje klima, jaký má rodina socioekonomický status a v neposlední řadě to, jaká jsou očekávání rodičů ohledně vzdělávacích výsledků (Mertin, Gillernová, 2003).

K předpokladům na straně **mateřské školy** patří dle Mertina a Gillernové: „*Zaměření na rozvoj specifických dovedností potřebných ve škole mezi které patří aktivita, samostatné uvažování, kladení otázek, dosavadní úroveň a výsledky přípravy, profesní kompetence učitelek“ (Mertin a Gillernová, 2003, s. 225)*

Předpoklady na straně **základní školy** a systému spatřuje Mertin a Gillernová především na požadavcích legislativy (je popsána podrobněji v kapitole 3.1), programu, podle kterého se v základní škole vzdělává a daných podmínkách ve škole (Mertin, Gillernová, 2003).

2.2 Školní nezralost a její příčiny

„Školní nezralost je stav organismu, který je opožděn, dítě není zralé na vstup do ZŠ.“ (Říčan, Krejčířová 2006, s. 305)

Školní nezralost se projevuje větší dráždivostí centrální nervové soustavy, emoční labilitou a snadnější unavitelností. Takové dítě není schopné zvládnout zátěž školních nároků. Nezralost nervového systému funguje jako blokáda přijatelného uplatnění jeho rozumových schopností.

Nezralost se může projevit i nepřesnou koordinací pohybů mluvidel. Nezralé děti proto častěji nedovedou správně vyslovovat všechny hlásky, přetrvává u nich patlavost, tzv. dyslalie. Také jakákoliv nápadnější neobratnost dítě sociálně

znevýhodňuje. Pro emočně nezralé dítě nemá role školáka dostatečnou motivační sílu, protože je subjektivně příliš zatěžující.

Příčiny školní nezralosti:

- Omezení rozumových schopností: mírná mentální retardace (85 – 70) – „slaboduchost“, za trvalé asistence je schopno po odkladu jít do školy,
- opoždění rozumových schopností: abnormalita v tělesném vývoji (dlouhodobá nemoc, úraz, negativní sociální prostředí, apod.),
- nerovnoměrný vývoj rozumových schopností: LMD – drobná poranění mozku v období prenatálním, v době porodu nebo krátce po porodu (do 2 let), nevedou ke snížení obecných rozumových schopností, ale způsobují, že dítěti některé činnosti nejdu, ale zároveň mohou být činnosti, ve kterých vynikají,
- sociální příčiny: nevhodný výchovný styl, nedostatky v působení na dítě, atd.

„Prvotními projevy při zařazení nezralého dítěte do školy, bývají problémy s učením, výchovné problémy atd. Pro nezralé dítě je už pouhá nutnost dodržovat určitý režim značnou zátěží, která je vyčerpává“ (Vágnerová, 2000).

Školní zralost dětí zjišťuje nejen lékař, psycholog, ale i pedagogové. A to jak učitelé mateřských škol, tak zároveň učitelé ze základní školy, kde probíhá zápis dětí.

Zjištěná školní nezralost u dětí může mít mnoho příčin, Říčan a Krejčířová je shrnuli do kategorií:

- *„Nedostatky v somatickém vývoji a zdravotním stavu,*
- *opožděný mentální vývoj, snížení inteligence,*
- *nerovnoměrný vývoj, oslabení dílčích schopností a funkcí tak tomu je např. v případě oslabení funkcí nezbytných pro náležité zvládnutí čtení a psaní. Často jde o naznačené či plněji vyjádřené dysfunkce a specifické*

vývojové poruchy. Do této skupiny patří obtíže na podkladě lehkých mozkových dysfunkcí či časných poškození CNS,

- *neurotický povahový vývoj, neurotické rysy a symptomy,*
- *nedostatky ve výchovném prostředí a působení na dítě, sem spadají důsledky psychické deprivace spjaté s ústavní výchovou, ale též méně navenek patrné citové anebo podnětové strádání v rodině (psychická subdeprivace v pojetí Matějčkové)“ (Říčan, Krejčířová, 2006, s. 307).*

2.3 Školní připravenost

Tento pojem je možné též označit jako školní způsobilost. Postihuje spíše úroveň předškolní přípravy, vlivu prostředí a výchovy. Jak ve své knize píše Kropáčková: *„Školní připravenost je chápána jako aktuální stav rozvoje osobnosti dítěte ve všech oblastech s přihlédnutím k vnitřním vývojovým předpokladům i vnějším výchovným podmínkám. Konkrétně zahrnuje vyspělost psychickou (tzn. rozumovou, sociální, emoční a pracovní, jazykovou, motorickou), podmíněno biologickým zráním organismu, a vlivy prostředí.“*(Kropáčková, 2008, s. 15).

Vágnerová školní připravenost definuje: *„Je zřejmé, že pro úspěšné zvládnutí role školáka jsou potřebné i předpoklady vázané na specifické působení sociálního prostředí, které lze charakterizovat jako školní připravenost.“*(Vágnerová, 2000, s. 17).

Pokud dítě nemá dostatečnou úroveň sociální zkušenosti, je jeho adaptace na školu složitá. S tím se odvíjí další nedostatky, které se mohou projevit po nástupu dítěte do školy. Zejména jde o diferenciaci chování na různé sociální úrovni, rozlišení role dítěte a dospělého (učitele). Není možné zapomenout na verbální připravenost, včetně schopnosti rozlišovat stabilní vzorce typické pro určité prostředí nebo situaci. Dále jde o přiměřenou hodnotovou orientaci a osvojení základních norem chování, platných v majoritní společnosti.

Pro posuzování školní připravenosti je možné vypracovat pozorovací schéma, které napoví o případných dílčích nedostatcích. Slouží především k orientaci pedagogů:

- „ *Řeč: výslovnost, komunikace, reprodukce obsahu, vyjadřovací schopnosti,*
- *činnost a hra: vztah k nim a zájem o ně, osvojování nové činnosti,*
- *motorika: ovládání pohybové aktivity, zručnost, obratnost,*
- *grafomotorika,*
- *sociabilita,*
- *zvládnutí prvků sebeobsluhy,*
- *emocionalita,*
- *chování: samostatnost, aktivita, hravost, disciplinovanost, přizpůsobivost.*

Pro každou oblast jsou vypracovány charakteristiky, které učitel zatrhává a poté vyhodnocuje.“ (Zelinková, 2001, s. 112)

2.4 Tabulka klíčových kompetencí školní zralosti a školní připravenosti

V současné době se pojmy školní zralost a školní připravenost často zaměňují nebo používají souběžně. Tyto pojmy bychom mohli rozdělit také dle klíčových kompetencí, tak jak je ve své knize rozdělila Vágnerová.

Na termín školní zralosti je možno nahlížet z pohledu zrání organismu dítěte, přípravy na celoživotní vzdělávání a kompetencí, které jsou potřebné ke zvládnutí školních požadavků.

Termín školní zralosti je pak spjat s kompetencemi, které souvisí s prostředím a učením dítěte.

Školní zralost	Školní připravenost
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Emoční stabilita,</i> • <i>kvalitnější záměrná koncentrace pozornosti,</i> • <i>odolnost proti zátěži (adaptace na školní režim),</i> • <i>lateralizace ruky, motorická i senzomotorická koordinace a manuální zručnost</i> • <i>vizuální diferenciaci a integraci (zralost očních pohybů),</i> • <i>sluchová diferenciaci,</i> • <i>koordinaci činnosti mozkových hemisfér,</i> • <i>myšlení na úrovni konkrétních logických operací.</i> • <i>autoregulace založená na vůli a spojená s vědomím povinností.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Respektování hodnoty a smyslu školního vzdělání (motivace ke školní práci),</i> • <i>rozlišování různých rolí a diferenciaci chování, které je s nimi spojeno,</i> • <i>úroveň verbální komunikace,</i> • <i>respektování běžných norem chování i hodnotového systému.</i>

Tabulka č. 1: Klíčové kompetence předškolních dětí (Kropáčková, 2008, s. 15 In Vágnerová, 2000, s. 136 - 147)

2.5 Pedagogická diagnostika dítěte předškolního věku

„Pedagogická diagnostika je komplexní proces, jehož cílem je poznávání, posuzování a hodnocení vzdělávacího procesu a jeho aktérů.“ (Zelinková, 2011, s. 12).

Pod pojmem diagnostika rozumíme určité zjištění stavu, posouzení, hodnocení, zahrnuje činnosti vedoucí k určité diagnóze.

Pod pojmem pedagogická diagnostika najdeme v Průchově Pedagogickém slovníku definici, že *„Pedagogická diagnostika je vědecká disciplína zabývající*

se otázkami diagnostikování subjektů v edukačním prostředí.“ (Průcha, 2009, s. 154).

Zelinková nahlíží na pojem pedagogická diagnostika z hlediska časového: *„Pedagogická diagnostika je dlouhodobě probíhající proces, který musí brát v úvahu všechny systémy, které ovlivňují vývoj dítěte. Na základě stanovené diagnózy volíme optimální postupy, měníme podmínky a vlivem těchto změn dochází ke změnám ve vývoji dítěte, které se dostává na vyšší úroveň.“*(Zelinková, 2011, s. 19).

Pojem diagnostikování bývá často zaměňován s termínem diagnostika. Diagnostika představuje proces diagnostikování. Rozumíme tak konkrétní diagnostickou činnost. *„Začíná se záměrem něco diagnostikovat u žáka a končí vyslovením diagnostického nálezu. Je to druh poznávání, který vyústí do určitého druhu objektivních poznatků o zkoumaném (diagnostikovaném) jevu.“* (Kolláriková a Pupala, 2001, s. 237)

Pedagogickou diagnostikou se ve škole zabývá pedagog, případně výchovný poradce. Škola pak dále spolupracuje s pracovníky pedagogicko-psychologických poraden a dětskými lékaři. Důležitým činitelem v oblasti pedagogické diagnostiky jsou i rodiče.

Diagnostický proces z hlediska časového může být krátkodobý nebo dlouhodobý, v centru pozornosti je dítě. Jeho výkon je v daném momentě ovlivněn jeho schopnostmi, dovednostmi a předpoklady.

Zelinková ve své knize velmi přehledně shrnula, na co se v pedagogické diagnostice dítěte zaměřit nejvíce. Jsou to: *„Zdravotní obtíže v minulosti, současný zdravotní stav, motivace, zraková percepce, rozumové schopnosti, sluchová percepce, temperament, pravolevá a prostorová orientace, úroveň koncentrace, kinestetické vnímání, vnímání sebe samotného, hmat, prožitky a zkušenosti, jemná a hrubá motorika, paměť, řeč, zájmy, sebehodnocení, sebepojetí, grafomotorika, vrozené a zděděné vlastnosti“*(Zelinková, 2011, s. 20).

2.6 Metody pedagogické diagnostiky u zápisu do prvních tříd základní školy

Pedagogická diagnostika přebírá řadu metod, které jsou známy v psychologii, a upravuje je dle svých potřeb. Používá ale i své vlastní metody, jako jsou metody hodnocení a klasifikace. Mezi diagnostické metody, které patří k zásadním u zápisu do prvních tříd, nejčastěji zařazujeme pozorování, rozhovor, anamnéza, dotazníky, analýza výsledků činností a úkolů, analýza pedagogické dokumentace.

2.6.1 Pozorování

Je všeobecně známo, že metoda pozorování je jednou z nejdůležitějších metod pedagogické diagnostiky. Podle Zelinkové je metoda pozorování: „*Proces systematického sledování a zaznamenávání projevů dítěte i učitele s cílem rozhodnout o optimálním vedení dítěte.*“ (Zelinková, 2011, s. 28).

Zápis se řadí do celkového pozorování, kdy si pedagog všímá komplexních projevů osobnosti. Jedná se o přímý kontakt pozorovatele s dítětem. Z časového hlediska se jedná o krátkodobé pozorování, které je systematicky zaměřeno na základě vymezených charakteristik. Dlouhodobě pozorovat dítě má možnost učitel mateřské školy v průběhu celého školního roku. Zápis je jak introspektivní, kdy se pedagog zaměřuje na to, zda dítě zvládne objektivně ohodnotit sebe samo. Především je pak extrospektivní, kdy je dítě cíleně pozorováno učitelem.

Před zahájením pozorování je důležité mít jasný, předem daný cíl, záměr sledované kategorie, předem připravený systém i pozorovací nástroje. V nestrukturovaném pozorování jsou zjištěné poznatky zapisovány, zaznamenány. Nestrukturované pozorování je náročnější na průběh i na vyhodnocování. Jedná se o pozorování zpravidla spontánní. Z každého pozorování by měl vyhotoven písemný záznam, který by měl obsahovat:

- Anamnestické údaje,
- místo a čas pozorování,
- úlohu a cíl pozorování,
- popis situace, kdy bylo pozorování realizováno,
- kdo pozorování realizoval,
- výsledky pozorování,
- metodické poznámky.

2.6.2 Rozhovor

Při diagnostickém rozhovoru se učitel zaměřuje na zjištění názoru, postoje a rysy osobnosti. Na kladené pedagogovi otázky dítě následně odpovídá. Rozhovor může být strukturovaný, kdy je předem daný cíl a cesta, jak k němu chceme dojít, nebo nestrukturovaný rozhovor, který je spíše neformálním vyprávěním. U zápisu je možná kombinace obou struktur rozhovoru.

2.6.3 Anamnéza

Díky anamnéze se od dítěte dozvídáme takové informace z předchozího života, které nám mohou výrazně pomoci k objasnění jeho současného stavu. Zelinková rozlišuje:

„Sociální anamnézu, postihující jejich vztahy k širší komunitě za hranicemi rodiny, osobní anamnézu, která je zdrojem poznatků o prenatálním i perinatálním vývoji dítěte i o jeho vývoji v předškolním věku (zjišťují se také průběh dítěte v oblastech motoriky, řečového vývoje, zdravotním stavu, zájmy), rodinná anamnéza, která podává informace o způsobu výchovy v rodině, vlivy členů rodiny, výchovné obtíže, sourozenci“ (Zelinková, 2011, s. 32).

2.6.4 Dotazníky

Ačkoli dotazník není jednou z metod používaných u zápisu, tuto metodu zde zmiňuji, protože dotazníky používám v praktické části diplomové práce. Dotazník je forma písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.

Výhodou dotazníků je, že poměrně za krátkou dobu získá respondent více odpovědí.

Dotazník by měl obsahovat:

- Cíle dotazníku (v úvodu) a pokyny k vyplňování,
- vlastní otázky,
- poděkování za spolupráci.

Jak je již výše zmíněno, metodu dotazníku je vhodné použít spíše na druhém stupni, kdy je předpokládáno, že žáci umí ovládat introspekci, sebehodnocení.

2.6.5 Analýza výsledků činností a analýza úkolů

Obě metody se zabývají rozbořením již hotového výrobku nebo mohou analyzovat úkol, který mělo dítě splnit. Učitel hodnotí výsledek činnosti dítěte, ale také analyzuje plnění úkolu po dílčích částech. Nedílnou součástí hodnocení je postup, který vede k pochopení plnění úkolu.

2.6.6 Analýza pedagogické dokumentace

Dokumentaci tvoří vždy práce žáka, které charakterizují dítě. Pro dlouhodobou diagnostiku je tato metoda nezbytná. Díky této metodě se pedagog dozví podrobné záznamy o dítěti, které jsou k dispozici pro zjištění postižení variability. Součástí dokumentace může být i portfolio žáka z mateřské školy, které umožňuje sledovat žáka dlouhodobě, vidět jeho pokroky a nedostatky.

2.7 Pedagogická diagnostika v práci učitele

Učitel při své náročné práci potřebuje náležité vzdělání k tomu, aby byl schopen žákům nejen předat nabyté zkušenosti a vědomosti, ale u zápisu do školy potřebuje také zmapovat žákovu školní zralost a připravenost. K tomu používá metody pedagogické diagnostiky. Zde se ale musí držet svých pravomocí, aby nepřesáhl hranici svých profesních kompetencí. *„Zdrženlivost učitele při použití*

diagnostických metod je výrazem jeho odpovědnosti. Nejvíc se to týká takových metod, které lákají tím, že údajně dovolí učitelé nahlédnout do hlubin duše dítěte odhalit nevědomé tendence, skryté motivy a zasunutá traumata.“ (Mertin a Krejčířová, 2012, s. 45).

2.8 Chyby při diagnostikování

Při diagnostikování dítěte je vždy dobré spolupracovat s odborníkem z pedagogicko – psychologické poradny nebo odborným psychologem. Po vymezení hlavních diagnostických kompetencí je velmi důležité zamyslet se nad možnými chybami při diagnostikování. Při pedagogickém diagnostikování se diagnostika musí snažit vyvarovat chyb ze strany pedagoga, neboť by daná diagnostická činnost ztratila smysl i účinek. Také by však diagnostik svoji vinou poškodil diagnostikovanou osobu. Mezi nejčastěji uváděné chyby při diagnostikování v literatuře najdeme:

- *„Vymezujeme závěry z neúplných informací,*
- *závěrečné formulace nejsou konkrétní, ale obecné,*
- *jedná se o pouhý výčet symptomů (příznaků),*
- *projevy zaměňujeme za příčiny,*
- *nebezpečné jsou urychlené závěry, mohou dítěti ublížit,*
- *haló efekt,*
- *předsudky.“ (Swierkoszová, 2004, s. 25).*

Pedagogické diagnostikování provádějí většinou kvalifikovaní psychologové a pedagogové. Učitelé by měli být obeznámeni s diagnostickými metodami a měli by být schopni diagnostické nálezy chápat a vyvozovat z nich u zápisu opatření. Podle Průchy se v praxi diagnostikování u zápisu provádí nejčastěji kombinací metod pozorování, anamnézou, rozhovorem, hrou a kresbou. Mohou být používány další metody, jako je dotazník, testy pro měření vědomostí a dovedností, analýzy prací žáků (Průcha a Kořátková, 2013).

2.9 Hodnocení kvality předškolního vzdělávání Českou školní inspekcí v oblasti školní zralosti

Jak vyplývá z hodnocení kvality předškolního vzdělávání Českou školní inspekcí, v předškolním vzdělávání je velkým problémem nejednotný přístup k ověřování zralosti dětí na školní docházku. Ačkoli jsou v RVP PV jasně vymezené referenční úrovně, v praxi chybí vhodné nástroje pro pedagogickou diagnostiku a pro jejich ověřování.

Dle uvedených statistik mají žáci předškolního věku nejčastěji problémy s udržením pozornosti, intelektuální nezralostí, nesamostatností a nedostatečnými pracovními návyky. V oblasti sociální nezralosti jsou to pak problémy s chováním a nedisciplinovaností v docházce. *„Problémy, které se u dětí vyskytují, se mateřské školy snaží eliminovat prostřednictvím spolupráce se školským poradenským zařízením. Celkem 97,4 % navštívených MŠ na základě zjišťování individuálních výsledků dětí doporučovalo návštěvu školského poradenského zařízení. Nejčastější příčinou odkladu byly logopedické vady a poruchy řeči (33,6 %) a poruchy pozornosti a soustředění (31,1 %). Poměrně vysoké procento dětí s OPŠD mělo celkový opožděný vývoj řeči (12,4 %) a nerozvinutou grafomotoriku (15,7 %).“*

Česká školní inspekce také zjišťovala, kdo nejčastěji doporučuje odklad povinné školní docházky. *„Navrhovatelem jsou zpravidla rodiče dětí (59,5 %), dále pak odborník z pedagogicko-psychologické poradny (36,9 %), lékař (11,7 %), následuje základní škola (9,6 %)“.* (Výroční zpráva České školní inspekce pro školní rok 2012/2013).

Z výsledků výroční zprávy České školní inspekce pro školní rok 2012/2013 je patrné, že školství v České republice stále volá po inovacích, zefektivnění. Posuzování školní zralosti a připravenosti dítěte je jedním z nejdůležitějších kroků u zápisu k tomu, aby dítě mohlo zahájit školní docházku. Je proto nasnadě, aby se za tímto účelem určila pravidla a postupy, podle kterých mohou učitelé u zápisu postupovat.

3. ZÁPIS DO PRVNÍ TŘÍDY

Zápis do první třídy je první zastávkou v místě, kde se bude po několik dalších let vzdělávat, v místě, kde se naučí číst, psát, počítat, ale také pozná nové kamarády, učitele. Dítě u zápisu poprvé naváže kontakt s učitelem, který by měl žákovi pomoci překonávat změnu jeho životního stylu a zvládat novou roli. *„Role žáka přináší dítěti sociální prestiž, ale představuje i zátěž. Zahrnuje i nutnost emancipovat se od potřeby uchovat si výsadní postavení, které mělo v rodině a které pro ně představovalo určitou jistotu. Postupně přijímá autoritu učitele, který jej hodnotí objektivněji i svou pozici ve třídě, kdy je jedním z mnoha. Tlak na osamostatnění stimuluje potřebu získání nové jistoty, která je často uspokojována ve vztahu a vazbě na učitele.“*(Vágnerová, 2000, s. 10). Téma zápisu do škol je nyní velmi aktuální, jsme v době, kdy je na děti u zápisu vyvíjen určitý tlak společnosti. Dítě se ocitá v dosud neznámém prostředí, kde se rozhoduje během chvíle o tom, zda v září následujícího roku usedne či ne do školních lavic. Zápis má každá škola pojatý jinak, rodiče se zaměřují jak na prestiž školy, tak na reference učitelů. V současné době je také velmi probírané téma, zda je vůbec zápis do škol nutný. Setkáváme se zde s názorem odborníka: *„Domnívám se, že ideální by bylo, kdyby byl zápis spíše slavnostním aktem, protože pro dítě jde o zátěžovou situaci a nechalo by se to vyřešit právě spoluprací mezi mateřskou a základní školou. Pokud tam nějaké problémy jsou, rodič by se to měl dozvědět dříve než až u zápisu.“*(Kropáčková, 2014). Na druhé straně se většina učitelů prvního stupně domnívá, že je zápis ve stávající podobě dostačující a velmi důležitý jak pro pedagoga, tak pro samotné dítě.

Docházka do základní školy je pro každé dítě povinná a zákonný zástupce je tudíž povinen dítě k základnímu vzdělávání přihlásit a zápis absolvovat. Při výběru školy pro své dítě má rodič v současné době volné ruce. Může volit jak školy státní, soukromé, tak i církevní. Dále je možno zvolit i mezi běžnou školou, nebo školami typu Waldorfská, Montessori nebo Začít spolu a jiné. Pro každé dítě však existuje spádová škola, kam spadá díky svému trvalému bydlišti. Důležitou informací pro rodiče je pak fakt, že podle školského zákona je

ředitel spádové školy povinen přednostně přijmout žáky s trvalým pobytem v jeho příslušném školském obvodu a dále žáky umístěné v tomto obvodu ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy i ve školském zařízení pro preventivně výchovnou péči. Je omezen jen povoleným počtem žáků uvedeným ve školském rejstříku.

Školský zákon o spádovosti hovoří takto: *„Žák plní povinnou školní docházku v základní škole zřízené obcí nebo svazkem obcí se sídlem ve školském obvodu (§ 178 odst. 2), v němž má žák místo trvalého pobytu (dále jen „spádová škola“), pokud zákonný zástupce nezvolí pro žáka jinou než spádovou školu. Pokud je dítě přijato na jinou než spádovou školu, oznámí ředitel této školy tuto skutečnost řediteli školy spádové, a to nejpozději do konce března kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku.“*(Školský zákon 561/2004 Sb., § 36)

3.2 Úloha zápisu do základní školy

Zápisy do prvních tříd probíhají podle Školského zákona mezi 15. lednem a 15. únorem. Zpravidla jde o dva dny, ve kterých se zákonný zástupce dítěte spolu s dítětem dostaví k zápisu. O termínu na konkrétní škole rozhoduje podle zákona její ředitel. Termíny zápisu na jednotlivých školách bývají zveřejňovány s dostatečným předstihem. Rodič se o nich dozvídá z místních novin, na úřadech, na webových stránkách daných škol nebo jsou informace o zápisu vyvěšené u vstupů do škol. Ve většině mateřských škol mají také přehled o termínech zápisů a rodiče rádi informují.

Rodiče si s sebou musejí vzít doklad totožnosti a rodný list dítěte. Pro účely vyplňování evidenčního listu je vhodná kartička zdravotní pojišťovny. U zápisu pak vyplňuje žádost o přijetí k základnímu vzdělávání, dotazník pro rodiče žáka prvního ročníku, popřípadě žádost o odklad povinné školní docházky. Na některých školách rodiče vyplňují tzv. Zápisní lístek (viz příloha č. 3), kde se základní škola touto cestou dozvídá od rodičů informace o dítěti. Pokud rodiče

žádají o odklad, musejí u zápisu doložit zprávu ze školského poradenského zařízení a od odborného lékaře.

Pokud je například dítě nemocné, nebo existují jiné vážné důvody, proč nemůžou rodiče v daný termín s dítětem zápis absolvovat, musí situaci předem na vybrané škole nahlásit. Škola jim pak nabídne náhradní termín zápisu. (Kropáčková, 2008)

Nejdůležitější úlohou zápisu dětí do 1. třídy ZŠ je jistě vytipování školsky nezralých dětí. Dále jde ale také většinou o první kontakt dítěte a rodičů se školou. Proto jde o velmi důležitý moment a prostředí by mělo působit na budoucího žáka co nejpřívětivěji. Zápis by neměl být v žádném případě traumatizující pro dítě ani rodiče, neměl by připomínat přijímací zkoušky. „*V neznámém prostředí je pro dítě velmi těžké překonat trému. Ve stresovém prostředí pak nikdy nepodá odpovídající výkon a jeho správná diagnostika není možná*“ (Krejslová, 2008).

Současný trend v praktikování zápisu je spíše depistážní přístup. „*V současné době patří k relativně běžným postupům školní praxe, že je celý zápis do prvního ročníku chápán jako diagnostický proces.*“ (Mertin a Krejčová, 2012, s. 129)

Součástí zápisu je pohovor učitele s dítětem, při kterém získává pedagog ucelený obraz o zralosti dítěte pro nástup do školy. Na co vše se pedagogové v rámci rozhovoru zaměřují, ptají a co všechno by měl předškolák vědět a umět:

- Zaměřují se na řečové dovednosti žáka,
- na schopnost dítěte odpovídat na otázky, předvést připravenou básničku, písničku, zopakovat,
- jazykolamy,
- všímají si složky emoční a sociální,
- děti u zápisu by měly umět pozdravit, představit se, říci, kde bydlí, odpovědět na otázky zaměřené na rodinu,

- pozorně je sledována kvalita mluveného projevu, do připraveného listu učitelé dětem zapisují případné odchylky od normy řeči (patlavost, koktavost, dyslálie a jiné),
- dalším důležitým bodem jejich pozorování je lateralita a správné držení tužky při kresbě postavy, přikreslování chybějících částí obrázku,
- cílem rozhovoru s budoucím školákem je zjistit i míru pozornosti, vnímání, soustředěnosti, vývoje rozumových schopností (znalost barev) a dalších základních dovedností důležitých pro úspěšný start ve škole.

V dnešní době je téma zápisu do prvních tříd velmi diskutovaným, jak je patrné z internetového článku „*Současný nový ministr školství chce zavést jednotné zápisy budoucích prvňáčků.*“ Apeluje na to, že se zápisy na jednotlivých školách liší. Proto na jedné škole jsou zápisy téměř přijímací zkouškou, kde jsou na děti kladeny vysoké nároky, naproti tomu u jiné základní školy stačí, aby dítě předneslo krátkou báseň. Liší se i doba, po kterou kantoři zkoumají žákovu školní zralost a připravenost. Zápisy trvají v rozmezí od patnácti minut až do jedné hodiny. Chládek si myslí, že by u zápisů pomohly standardy. *„Neznamená to, že to bude svázání rukou všech, ale u toho zápisu si dovedu představit, že bude nějaký standard, který má dítě splňovat, a bude stejný po celé republice. Není možné, aby to v každé škole běželo úplně jiným způsobem,“ míní Chládek.* (idnes.cz, 2014).

3.3 Osobnost učitele a jeho profesní kompetence

Učitel by měl být kvalifikovaným odborníkem, připraveným na výkon své profese. Mezi profesní dovednosti řadíme dovednosti odborné a didaktické. K tomu, aby byl učitel schopen rozpoznat školní zralost dítěte, je zapotřebí určitých kompetencí a dovedností. *„Kompetence představují obecnou hodnotu pedagogické profesionality. Vyjadřují způsobilost jako komplex znalostí, dovedností, postojů a zkušeností pedagoga.“* (Veteška a Tureckiová, 2008, s. 40). Učitel kompetence získává a rozvíjí nejen během etapy negraduální přípravy, ale především také během svého profesního života.

Pedagogické kompetence jsou diskutovány nejen v počáteční přípravě učitelů a v jejich dalším vzdělávání, ale také v oblasti vzdělávání žáků. Přestože jsou častými předměty diskusí odborníků i laické veřejnosti, v české literatuře zatím nebyl doposud vytvořen přehledný soubor, vztahující se k problémům kompetence učitele. Z přístupů některých autorů vyplývá, že význam pojmu kompetence není jednoznačný ani v odborné terminologii. „*Ve vztahu k odbornému učitelskému povolání vyjadřuje obecnou hodnotu pedagogické profesionality.*“ (Vašutová, 2007, s. 27)

Spilková profesní kompetence chápe jako komplexní schopnost způsobilosti k úspěšnému vykonávání profese. Zahrnuje zde znalosti, dovednosti, postoje a osobností charakteristiky. Kompetence spojuje do jednoho celku.

Do učitelských kompetencí patří:

- **Kompetence odborně-předmětová:** učitel by měl mít osvojeny systematické znalosti aprobačního oboru v rozsahu a hloubce odpovídající potřeby ZŠ. Samozřejmostí by měla být jeho kvalifikace a měl by mít zájem se dále vzdělávat. Učitel by měl mít dostatečné znalosti esteticko – výchovných oborů (například hudebních, pohybových nebo výtvarných) a zájem umožnit dětem rozvíjet se v jejich počátečních zájmech, talentových předpokladech a nadáních. Měl by umět reagovat na jejich aktuální stav a nabízet jejich aktuální podporu.
- **Kompetence psycho – didaktická:** učitel by měl umět motivovat žáky nejen k učení, ale vytvářet jim i dostatečné podmínky pro rozvoj individualit vzhledem k věkovým zvláštnostem žáka. Měl by s dětmi vytvářet otevřené pozitivní vztahy směřující k tomu, aby dítě přijalo školu jako zajímavé místo, kde bude poznávat a učit se nové věci. Tato kompetence je při zápisu velmi důležitá. Dítě je v neznámém prostředí, s neznámou osobou a je po něm vyžadován nejlepší výkon a osobnost učitele by měla žákovi napomoci tyto překážky překonávat. Učitel by měl mít přehled o vzdělávacích programech a umět s nimi pracovat při tvorbě vlastních výukových projektů. Od učitele je požadováno, aby byl schopen objektivně hodnotit jednotlivé výkony žáků.

- **Kompetence komunikativní:** jedním se základních předpokladů dobrého učitele je umění vhodné komunikace jak s dětmi, tak i s dospělými, jako jsou rodiče, kolegové, nadřízení atd.
- **Kompetence obecně pedagogická:** učitel by měl ovládat pedagogicko – psychologické znalosti o zvláštnostech dětí předškolního věku, kde jsou velké odlišnosti ve schopnostech přijímat podněty a reagovat na ně. Učitel by měl být ve svém výchovně vzdělávacím procesu pro žáky vzorem, jeho znalosti a dovednosti by měli mít komplexní podobu. Takto jako, celistvý vzor ho děti přijímají a napodobují.
- **Kompetence organizační a řídicí:** učitel by měl umět zvládat plánování a projektování své činnosti. Měl by si umět dostatečně naplánovat strukturu a cíle hodin a průběh zápisu. Předpokládá se, že by měl mít základní znalosti o fungování a podmínkách školy.
- **Kompetence diagnostická a intervenční:** učitel by měl být schopen na základě pedagogické diagnostiky identifikovat žáky se specifickými poruchami učení. Měl by také ovládat způsoby vedení talentovaných žáků a dále odhalit příčiny žákova problému a možnosti jejich náprav.
- **Kompetence poradenská a konzultativní:** učitel musí rodičům poskytovat možnost konzultace a poradenství ve vztahu k dětem. Dále by měl u zápisu rozpoznat, zda je dítě školsky zralé, nebo zda rodičům doporučit pedagogicko-psychologickou poradnu k podrobnější diagnostice školní zralosti dítěte.
- **Kompetence profesně a osobnostně kultivující:** učitel by měl mít znalosti všeobecného rozhledu, umět vystupovat jako reprezentant profese a mít osobní předpoklady pro kooperaci s kolegy.
- **Kompetence k reflexi vlastních činnosti:** učitel by měl být schopen analyzovat svou činnost a z té vyvodit důsledky, modifikovat své chování, přístupy a metody. Sebereflexe znamená, že je učitel schopen zamýšlet se nad svými schopnostmi, vlastním podílem na kvalitě vzdělávání dětí.

Reflexní proces se zaměřuje na vykonanou práci, návaznost na ni, případné uskutečnění změn, v čem by se měl dále vzdělávat a rozvíjet svoje profesní kompetence. Díky sebereflexi se učitel má možnost vyvarovat stereotypu, aktivně hledá, v čem se může zlepšovat a profesně růst. Dle Spilkové se těžiště profesionálních kompetencí přesouvá ke kompetencím pedagogicko – psychologickým. (Spilková, Vašutová, Švec, Průcha a Kořátková).

Pro Kyriacou vytváření kompetencí znamená umožnit jedincům, aby mobilizovali, uplatňovali a zapojovali osvojené poznatky ve složitých, rozmanitých a nepředvídatelných situacích. Definuje kompetence jako „schopnosti účinně jednat v určité situaci, schopnosti, které jsou založeny na znalostech, která se však neomezuje jen na ně.“ (Kyriacou, 1996, s. 21). Průcha chápe profesní kompetence jako „*komplexní schopnost a způsobilost vykonávat úspěšně učitelskou praxi.*“ (Průcha a Kořátková, 2013, s. 65)

Všechny tyto kompetence spolu se zkušenostmi pak umožňují pedagogovi, aby vyhodnotil při zápisu do 1. třídy ZŠ zralost či nezralost pro školu. Nápomocné mu v tom jsou již předem připravené zápisní archy, které si každá škola vypracovává individuálně. Dále musí využít svých komunikačních schopností a vyhodnotit, jakou formou budou rodiče v danou chvíli informováni. Pro pedagoga je jistě zápis do prvních tříd náročným obdobím a z hlediska jeho psychiky jde o zátěžové období. Je důležité, aby se na kompetence pedagoga nahlíželo jako na obecnou schopnost založenou na znalostech, zkušenostech, hodnotách a dispozicích, jež jedinec rozvíjí během své účasti na vzdělávání a v průběhu jeho pracovní činnosti. Z velkého množství pokusů o nalezení definice „kompetence“ lze vyvodit, že neexistuje žádná obecně platná definice tohoto pojmu.

S pojmem kompetence ve vzdělávání vyplývá i celá řada otázek: dá se kompetence naučit nebo je na samotném učiteli, aby své kompetence rozvíjel správným postojem s naučenými znalostmi a dovednostmi.

3.4 Předčasný nástup do školy

Dle Žáčkové a Juřicové může být předčasný nástup pro dítě velmi zátěžovou situací, kde je výrazně ohroženo selháním a pak celkovou neúspěšností.“ (Žáčková, Jucovičová, 2008)

Rodiče mají možnost přihlásit k povinné školní docházce dítě mladší, které dosáhne šestého roku života v době od září do konce června příslušného školního roku. To je možné pouze za podmínek, které specifikuje školský zákon: *„Dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od září do konce června příslušného školního roku, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li přiměřeně tělesně i duševně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce. Podmínkou přijetí dítěte narozeného v období od září do konce prosince k plnění povinné školní docházky je také doporučující vyjádření školského poradenského zařízení, podmínkou přijetí dítěte narozeného od ledna do konce června doporučující vyjádření odborného lékaře nebo klinického psychologa, které k žádosti přiloží zákonný zástupce.*“ (Šmelová a Petrová a Souralová, 2012, s. 26).

Svou roli zde hrají i děti mimořádně nadané. O tom, zda bude dítě přijato předčasně do školy, rozhoduje ředitel školy s ohledem na tělesnou a duševní vyspělost dítěte. Ve sbírce zákonů č.73/2005,§12 (Vzdělávání žáků mimořádně nadaných) je uvedeno:

"§12(1)Mimořádně nadaným žákem se pro účely této vyhlášky rozumí jedinec, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo jednotlivých rozumových oblastech, pohybových, uměleckých a sociálních dovednostech. §12(2) Zjišťování mimořádného nadání žáka provádí školské poradenské zařízení."(Zákon č.73/2005, Sb.)

Podle Macháčkové mají často děti s nadprůměrnou inteligencí a mimořádným nadáním i negativní projevy jako je nedostatečně vyvinutá grafomotorika, vysoká emocionalita, nervozita při pomalém tempu ostatních spolužáků. Učitel

by měl ve své praxi vycházet jak u testů inteligence, ale především ze svého subjektivního pozorování a odhadu (Macháčková, 2012).

3.5 Odklad povinné školní docházky

Stále častěji se v dnešní době setkáváme s odkladem školní docházky. Otázkou zůstává, proč se tomu děje. Dnešní šestileté děti jsou mnohem méně samostatnější a motoricky méně vyspělejší, než byly generace dětí před nimi. Rodiče se díky dnešní uspěchané době dětem méně věnují, ty jsou pod obrovským vlivem médií a elektronických hraček, které dominují v jejich zábavě. Jejich pozornost je tak soustředěna na elektronické hry, a proto jsou pastelky a knihy odloženy. Svůj podíl na odkladech školní docházky mají jistě i nejasně definované výstupy Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy. Na svých webových stránkách má ministerstvo sice definováno, co by měl školák umět při nástupu do základního vzdělávání v podobě desatera pro školáky, ale tato kritéria nejsou nikterak závazná (Desatero pro rodiče předškolních dětí je uvedeno v příloze č. 2). I proto je v dnešní době velmi diskutovaným tématem, zda by nebylo lepší, aby školy měly jednotný standard, který když dítě splní, bude automaticky přijato do první třídy. Předškolní vzdělávání není povinné, asi 10 % dětí nenavštěvuje mateřskou školu vůbec. Některé děti navštěvují soukromé zařízení, které nejsou zařazena ve školních sítích a není zde pro ně závazný RVP PV.

Statisticky jsou nejčastějšími důvody odkladu povinné školní docházky logopedické vady a poruchy řeči (31,9 %), na druhém místě jsou poruchy pozornosti a soustředění (31,3 %), následuje celkový opožděný vývoj řeči (11,2 %) a v neposlední řadě je to nerozvinutá grafomotorika (14,6 %). (Učitelské noviny 14/2013).

Iniciátory odkladu povinné školní docházky bývají převážně pedagogičtí pracovníci v mateřských školách. Učitelé v mateřských školách mívají většinou po dobu tří až čtyř let dítě pod odborným dohledem, dítě znají a mohou rodičům doporučit již během návštěvy mateřské školy buď návštěvu pedagogických

center, nebo domácí trénink. Rodiče pak mají poslední slovo při žádosti o odklad povinné školní docházky. Dalšími, kdo může doporučit rodičům odklad povinné školní docházky je odborník z pedagogicko – psychologické poradny. Na žádosti rodičů jsou zde provedeny diagnostické testy, podle kterých se pozná úroveň školní zralosti a školní připravenosti dítěte. Taktéž odborný dětský lékař může doporučit rodičům odklad školní docházky v rámci povinné pětileté prohlídky dítěte. Toto doporučení je ale ve většině případů iniciováno nedostatečnou tělesnou zralostí dítěte. Dle statistik je nejmenší procento odkladů povinné školní docházky iniciováno právě u zápisu do prvních tříd základní školy. Učitel, který dítě přijímá do základního vzdělání, má pouze několik minut na to, aby rozpoznal „nedostatky“ dítěte pro vstup do školy. Dítě je navíc ještě v neznámém prostředí, pod dohledem neznámé osoby a pod jistým tlakem rodičů, aby podalo maximální výkon.

Bohužel se v dnešní době nároky na děti zvyšují i díky tomu, že nastupuje generace silných ročníků a nejsou pro ně místa ve školách. Školy sice zřizují nové třídy a najímají další učitele, což ale naráží na mzdové limity. Třídy se tedy zhušťují a je tím narušena i kvalita výuky. Zřizují se i tzv. přípravné třídy, které byly původně zřizovány s cílem eliminace handicapu dětí ze sociokulturně znevýhodněných rodin.

Jak je výše zmíněno, závěrečné rozhodnutí o odkladu povinné školní docházky v dnešní době leží na rodičích. Jedná se o závažné rozhodnutí, díky kterému může mít dítě problémy s učením. Rodiče, kteří zažádají o odklad dítěti, jež je plně školsky zralé a připravené, mohou nevědomky způsobit ztrátu motivace se učit. Proto je rodičům doporučováno, neví-li si rady se zralostí dítěte, aby se poradili s odborníkem s pedagogicko-psychologické poradny, kde mohou požádat o vyšetření dítěte.

I když se rodič rozhodne o odklad školní docházky u svého dítěte, musí se přesto dostavit k zápisu. Vyplní tam žádost o doklad školní docházky a doloží zprávu pedagogicko-psychologické poradny a zprávu od odborného lékaře. Tyto dvě zprávy jsou povinné. O odkladu pak rozhoduje ředitel školy.

„Odložit povinnou školní docházku lze nejvíce dvakrát a to do zahájení školního roku, kdy dítě dovrší osmý rok. Může se stát, že dítě nastoupí do základní školy, ale v průběhu prvního pololetí se zjistí, že není dostatečně psychicky nebo fyzicky vyspělé. Ředitel školy může pak se souhlasem zákonného zástupce dodatečně plnění povinné školní docházky o rok odložit. Dítěti je pak doporučena docházka do přípravné třídy nebo do předškolní třídy mateřské školy.“ (Školský zákon č. 561/2004, Sb.)

Velmi traumatizujícím zážitkem pro dítě může být dodatečný odklad povinné školní docházky. Poté, co dítě nastoupí do první třídy základní školy, je vráceno zpět buď do mateřské školy, nebo do přípravné třídy. Dodatečný odklad uděluje ředitel školy se souhlasem zákonného zástupce. Důvodů může několik. Náhlé zhoršení zdravotního stavu dítěte, náhlá změna rodinné situace, nebo prostě jen zjištění, že dítě není fyzicky a psychicky zralé na školní docházku, přestože se to dříve nezdálo. Dodatečný odklad je možný do 31. ledna po zahájení školní docházky. Pro dítě s dodatečným odkladem se doporučuje vypracovat individuální plán.

3.6 Přípravné třídy

Přípravné třídy se zřizují pod záštitou základních škol a jsou určeny především pro žáky se sociálním znevýhodněním. Vzdělávací obsah vychází z rámcového programu pro předškolní vzdělávání.

Školský zákon č. 561/2004 Sb. § 47 Přípravné třídy základní školy říká:

- *„(1) Obec, svazek obcí nebo kraj mohou se souhlasem krajského úřadu zřizovat přípravné třídy základní školy pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, které jsou sociálně znevýhodněné a u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj. Přípravnou třídu lze zřídit, pokud se v ní bude vzdělávat nejméně 7 dětí.“ (Školský zákon č. 561/2004, Sb.)*

Rozhodnout o tom, zda dítě bude přijato do přípravné třídy, je v pravomocích ředitele školy. Přípravná třída se nezapočítává do povinné školní docházky a děti se neklasifikují. Program je podobný jako v mateřské škole, ale činnosti jsou více zaměřené na předškolní dovednosti a díky malému počtu dětí je možný velmi individuální přístup.

3.7 Spolupráce základní školy s rodiči a mateřskou školou

Tématu spolupráce mezi základní a mateřskou školou byl věnován prostor v kapitole 1.4. Často se konají organizované návštěvy prvních tříd dětmi z mateřských školek. Preprimární a primární pedagogové se domluví, zda bude připraven nějaký speciální program, nebo se jen děti seznámí s prostředím školy. Existují odpolední kroužky pro předškoláky v mateřských školách. Tam se zdokonalují v předškolních dovednostech a připravují se na vstup na základní školu. Podobná přípravná odpoledne probíhají i na některých základních školách a v pedagogicko-psychologických poradnách. Mateřské školy pořádají třídní schůzky pro rodiče předškoláků. Tyto schůzky probíhají většinou na podzim a jsou na ně zváni zástupci ze základních škol v okolí, kteří seznámí rodiče s nabídkou konkrétní ZŠ a zodpoví případné dotazy.

Spolupráce rodičů se základní školou začíná již v den zápisu do prvních tříd. Na některých školách rodiče pouze přihlíží, ale na jiných se rodič musí s dítětem aktivně účastnit. Plní společně například úkoly na jednotlivých stanovištích, nebo společně komunikují s pedagogy. Již při zápisu se také vytváří vztah mezi pedagogem a rodičem. Základem dobré spolupráce je efektivní komunikace učitelů s rodiči (Rabušicová in Kropáčková, 2011)

Před vstupem dítěte do první třídy základní školy jsou rodiče pozváni na předprázdninovou třídní schůzku. Na této schůzce se rodiče budoucích prvňáčků seznámí s pedagogem, který bude vést třídu s jejich dítětem. Jsou informováni o tom, jak bude vše v září probíhat. Jak bude vypadat organizace prvního školního dne, co budou děti potřebovat, jaké pomůcky musí rodiče dítěti pořídit, co naopak dostanou od školy atd.

První školní den absolvují rodiče většinou celý se svým dítětem. Již z předprázdninové schůzky většinou vědí, jak bude organizace tohoto dne vypadat. Další spolupráce mezi základní školou a rodiči rozhodně v dnešní době nekončí pouze u pravidelných třídních schůzek. Hodně škol již organizuje společné výlety a pracovní dílny s rodiči, různé besídky a herní dny. Většina těchto aktivit je však pouze nabídkou pro rodiče. Na nich je, zda této nabídky využijí. Pro děti jsou jistě tyto společné aktivity velkým přínosem a pomáhají budovat jejich kladný vztah ke škole.

Nedílnou součástí odborných činností, kterou by měl každý předškolní pedagog vykonávat je provádění poradenské činnosti pro rodiče ve věcech vzdělávání jejich dětí v rozsahu odpovídajícím pedagogickým kompetencím pedagoga primárního vzdělávání.

K pravidelným a běžně zavedeným formám spolupráce patří třídní schůzky, třídní besídky a na některých základních školách nabízejí ředitelé rodičům zapojení do společných projektů (může se jednat o společný projekt dvou základních škol, o spolupráci se zahraniční základní školou).

Rodiče mají možnost zapojit se do dění ve škole pomocí asistentské práce, účastí na akcích školy, mohou se aktivně podílet na tvorbě školního vzdělávacího programu, po domluvě se mohou aktivně zapojit do vyučování (vyprávění dětem o svém povolání, zábavná odpoledne pro děti apod.)

3.8 Spolupráce základní školy a pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologická poradna patří spolu se Speciálně-pedagogickým centrem k základnímu poradenství v České republice. Speciálně pedagogické centrum je školské poradenské zařízení určeno pro děti se zdravotním postižením. *„Pedagogicko-psychologické poradny se zabývají poradenskou činností v oblasti vývoje, výchovy a vzdělávání žáků bez zdravotního postižení (převážně). Jejich služby využívají nejen rodiče, ale i školy, psychologové,*

samotní pedagogové nebo výchovní poradci. Jedním z hlavních úkolů pedagogicko-psychologických poraden je právě diagnostika.“ (Průcha, 2009)

Dítěti, u kterého si rodiče, preprimární pedagogové nebo pedagogové u zápisu do 1. Třídy ZŠ, je doporučeno právě vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně (dále PPP). *„Výhodou je nejen odbornost zaměstnanců, ale i jejich zkušenosti a díky tomu lepší odhad situace. Speciální pedagogové či psychologové v PPP mají také k dispozici různé testy, jejichž výsledky mohou srovnat se stovkami dalších dětí. Pro rodiče je jistě důležitou informací, že do PPP nepotřebují žádné doporučení a je zdarma. Bohužel provázejí objednání větší čekací lhůty.“ (Beníšková, 2007, s. 37)*

K diagnostice školní zralosti na odborných pedagogických pracovištích se používá celá škála diagnostických metod, které jsou zaměřeny na nejrůznější oblasti osobnosti dítěte. Jedná se především o testové metody, které prošly dlouholetým vývojem, byly standardizovány a v současné době se používají jakožto objektivní metody pro posuzování dané problematiky. Podle Řičana a Krejčířové 1997(s. 264) patří mezi nejužívanější metody zejména:

- **Orientační test školní zralosti** (Jiráskova verze Kernova testu): je složen ze dvou částí, obě části obsahují ještě další úkoly. První část tvoří tři neverbální úkoly (kresba mužské postavy tak, jak to dítě umí, napodobení psacího písma a obkreslení skupiny bodů), druhá část testu je ústní (Jirásek, Tichá, 1968), „Kern – Jiráskův test může být vhodný jako screening školní zralosti. V pochybných případech by mělo konečné rozhodnutí zahrnovat vždy podrobní psychologické vyšetření všech dílčích složek mentální výbavy dítěte.“ (Langmeier a Krejčířová, 1998. s. 112).
- **Edfeldtův Reverzní test:** tento test patří mezi globální screeningové metody, u nás se využívá zhruba od 2. poloviny 20. století. Zkoumá příčiny časté tendence dětí měnit slovosled ve větě. Na základě výsledků v tomto testu lze předpovědět, zda dítě bude mít ve škole problémy zejména v oblasti čtení.

- **Wechslerovy testy inteligence:** tyto testy tvoří zlatý standart v psychodiagnostice a jsou hojně využívány v PPP ale i v klinické praxi. Varianta testu inteligence pro děti od 6 let je rozdělena na dvě části (verbální a performační - názorovou). Každá část má standardizované subtesty zaměřující se např. na oblast celkové informovanosti dítěte, pozornosti, prostorové představivosti, abstraktního myšlení, vizuomotorické koordinace a dalších schopností. Měřením podrobně zjišťuje profil schopností u dítěte, rozdíly mezi verbální a názorovou složkou inteligence, případné známky nerovnoměrného vývoje, detekuje výkyvy pozornosti.
- **Standford – Binetova zkouška:** jedná se také o vícedimenzionální test, který zjišťuje verbální i neverbální oblast inteligence. V průběhu testu se střídá verbální a neverbální testování z důvodu udržení pozornosti dítěte. Test na dítě působí jako hra, obsahuje přes 140 položek, které postihují jednotlivé oblasti. Test pracuje s množstvím materiálu (nejčastěji kostky, a to kostky s vzory či barevně odlišené, korálky diferencované barevně i tvarově, obrázky, apod.).

Kromě diagnostiky školní zralosti využívají základní školy PPP ještě k diagnostice specifických poruch učení a chování. Tento problém se ale převážně řeší později než v první třídě. Dále pak mohou pomáhat pedagogové a psychologové z PPP vypracovávat individuální vzdělávací plány a pravidelně probíhají školení pro primární pedagogy v různých oblastech pedagogiky. Dále mohou primární pedagogové konzultovat s PPP i vzdělávání žáků nadaných, které s sebou nese také své problémy.

Další možností spolupráce ZŠ a PPP je pomoc zaměstnanců PPP při zápisech do prvních tříd. Jejich účast při zápisu může být velkou pomocí při první diagnostice školní zralosti a podchycení školsky nezralých dětí. Pracovníci PPP se samozřejmě také často účastní podzimních schůzek v mateřských školách a nabízejí rodičům předškoláků svou odbornou pomoc ještě před zápisem do 1. třídy. Další možností spolupráce je konzultace a odborné vedení školních metodiků prevence včetně jejich supervizí.

ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI

V úvodní části se zabývám hodnotou a smyslem předškolního vzdělávání dětí. I v dnešní uspěchané době stále zůstává dítě prioritou číslo jedna. Bohužel se často setkáváme s názorem rodičů, že dítě by mělo na vstup do školy připravit právě školské zařízení. Možná si většina dospělých uvědomuje své rodičovské povinnosti, ale na děti nemají kvůli pracovnímu vytížení tolik času, nekomunikují s nimi. Proto není divu, že se u dnešních předškoláků objevují nedostatky právě v komunikaci, logopedické vady a jiné vady řeči, slabá sociální inteligence. U dětí klesají základní společenské dovednosti, naopak stoupá úroveň ovládnutí informačních technologií. Rodiče se mnohdy pletou školní instituci za výchovný ústav, kde očekávají od učitelů i výchovné zákroky a učení společenské etiky. Mateřská škola je jistě pro dítě výborným odrazovým můstkem k tomu, aby se ulehčil pro dítě vstup do školy, ale rodičovskou péči nenahradí sebecitlivější učitel.

Nástup dítěte do školy pak s sebou přináší pro dítě plno změn. Mimo jiné změnu společenské role, více povinností, pozornosti a jiné postavení ve skupině. Důležitým aspektem, kterým jsem se v teoretické části zabývala, je školní zralost a školní připravenost. Zaměřila jsem se na to, co je od dítěte před vstupem do základní školy očekáváno, jaká kritéria školní zralosti musí splnit, aby se mohl stát školákem. Školní zralost a připravenost dítěte souvisí s kvalitní předškolní výchovou jak v institucionální podobě, tak, a to převážně, v rodinném zázemí. Také velmi záleží na kvalitní spolupráci mezi mateřskou a základní školou, případně také na zřizování přípravných třídách. Důležitou kapitolou v teoretické části je pedagogická diagnostika a její metody. Právě prostřednictvím pedagogické diagnostiky každý učitel u zápisu do prvních tříd hodnotí a posuzuje potencionálního školáka. Diagnostická praxe může být zatížena chybami, které mohou poškodit hodnocené dítě. Co možná nejvíce bezchybná pedagogická diagnostika tvoří jeden z pilířů kompetence pedagoga při zápisu do prvních tříd. Právě s výstupy pedagogické diagnostiky jsou úzce spjaty předčasné nástupy dětí do škol nebo naopak odklady školní docházky.

To pedagog sice nejčastěji konzultuje s odborníky v pedagogicko – psychologické poradně, ale často je sám iniciátorem zmíněných aktivit. Učitel by proto měl velmi citlivě využívat svých pedagogických kompetencí, nejen u zápisu do prvních tříd, aby pomohl optimalizovat žákův vstup k povinné školní docházce, ale měl by mu být po celou dobu jeho působení ve škole oporou a příkladným vzorem. K tomu je však zapotřebí profesionální přístup školy a samozřejmě i snaha samotného učitele na svých kompetencích pracovat a prohlubovat je. Poctivá sebereflexe pedagoga činí jeho výkon v praxi profesionální a citlivý. Jsou ochotni současní pedagogové takovou sebereflexi podstupovat v souvislosti s vlastními kompetencemi u zápisu do 1. tříd? Jaké výstupy případná sebereflexe a zamyšlení nad kompetencemi pedagogů přináší, zpracovává praktická část této diplomové práce.

PRAKTICKÁ ČÁST

4. PEDAGOGICKÝ VÝZKUM

4.1 Cíl výzkumu, použité metody a techniky

Hlavním cílem výzkumného projektu bylo provést analýzu osobních názorů pedagogů na to, jak vnímají své kompetence u zápisu do prvních tříd základní školy při detekci školní zralosti a školní připravenosti dítěte. Při zpracování praktické části vycházím z literatury věnující se pedagogickému výzkumu od Petera Gavory.(Gavora, 2000).

Výzkumné šetření je koncipováno jako kvalitativní šetření. Mezi použité **metody** pro zpracování empirické části jsem zvolila metodu anonymních **dotazníků** a **interview**. Konkrétní podoba použitého výzkumného nástroje (dotazníku) je blíže popsána níže a celý dotazník je uveden v příloze č. 4. Pře přesné znění otázek do nestrukturovaného interview jsou v příloze č. 5.

Dotazníky byly záměrně určeny pedagogům pro učitele prvního stupně, nebo ostatní učitele, kteří se účastní zápisu žáků do prvních tříd základní školy. Stejně tak rozhovor byl záměrně veden s pedagogy, kteří se účastnili zápisu do prvních tříd základních škol. Rozhovor byl pořizován během a bezprostředně po zápisu dětí do prvních tříd.

Výsledky dotazníkového šetření byly statisticky zpracovány, vyhodnoceny a graficky znázorněny. Ačkoliv jsem navštívila několik zápisů a pozorovala jsem učitele u jejich práce s dětmi, domnívám se, že jen díky dotazníku a rozhovoru s nimi se mi podařilo zjistit objektivní názor pedagogů na jejich kompetence při posuzování školní zralosti a připravenosti dítěte u zápisu do 1. tříd. Při pozorování jsem si jen utvořila vlastní názor na to, jakými kompetencemi učitelé disponují u zápisu, ale to není cílem výzkumné části diplomové práce.

4.2 Stanovení výzkumných otázek a hypotézy

K dosažení cílů byly stanoveny následující výzkumné otázky:

1. Přejí si samotní pedagogové zvýšení (posílení) kompetencí u zápisu do prvních tříd základní školy?

K získání odpovědi na tuto výzkumnou otázku byl použit kvantitativně orientovaný přístup, kterým byly zjišťovány otázky pomocí metody anonymního dotazníku pro učitele prvního stupně a také pomocí nestrukturovaného rozhovoru s učiteli.

2. Souhlasí pedagogové s tím, aby zápis do prvních tříd probíhal tradiční formou, nebo volají po inovaci?

Odpověď na tuto výzkumnou otázku byla získávána pomocí metody dotazování. Jedná se o kvantitativně orientovaný přístup.

3. Mají samotní pedagogové pocit, že u zápisu disponují dostatečným prostorem k uplatnění svých kompetencí k tomu, aby detekovali školsky nezralého dítě?

4. Jakým způsobem se u zápisu do prvních tříd základní školy zjišťuje, zda je dítě školsky zralé a připravené?

5. Jakým způsobem spolupracují školská zařízení s rodiči dětí u zápisu do prvních tříd základní školy, které byly diagnostikovány jako nezralé?

6. Je důležitá spolupráce základních škol a mateřských škol?

Hlavním nástrojem k získávání odpovědí na výše uvedené výzkumné otázky bylo nestrukturované interview a anonymní dotazníky pro učitele prvního stupně. Jedná se o kvantitativní orientovaný výzkum.

Cílem této kapitoly je nalezení odpovědí na výše uvedené výzkumné otázky a stanovení hypotézy.

4.3 Popis výzkumných nástrojů

Jako výzkumné techniky pro praktickou část diplomové práce byly zvoleny výzkumné metody dotazování a metoda rozhovoru (nestrukturované interview).

4.3.1 Dotazník

Jako jednu z technik v praktické části diplomové práce jsem zvolila výzkumnou metodu dotazování, jejímž nástrojem zkoumání byl osobně sestavený dotazník. Dotazník byl navržen z důvodu analyzování stále aktuální problematiky týkající se školní zralosti předškolních dětí. Považuji ho za nejlepší zdroj informací od učitelů. Domnívám se, že pokud je učitel nespokojený a volá po změnách, při vyplňování anonymního dotazníku se více otevře a svěří.

Dotazník se skládá ze vstupní části obsahující hlavičku s názvem a informacemi o dotazovaném, kde je seznamuji, pro koho je dotazník určen a co je hlavním cílem kladených otázek. Následuje druhá a nejdůležitější část dotazníku obsahující vlastní otázky, kterých je devatenáct. Poslední část obsahuje poděkování za vyplnění a účel, ke kterému budou zpracovaná data použita. Dotazník je koncipován jako anonymní. Dotazník je zaměřen především na to, aby:

- Zjistil pedagogickou anamnézu dotazovaného se zřetelem na letitou praxi na prvním stupni a zkušenosti se zápisem do prvních tříd základní školy,
- zjistil průběh organizace zápisu do prvních tříd na jednotlivých školách,
- zjistil názoru pedagogů, zda je samotný zápis do základních škol dostatečně detekční pro zjištění školní zralosti a připravenosti dítěte,
- byl podkladem k hledání odpovědí na výzkumné otázky,
- pomohl při potvrzení nebo vyvrácení výzkumné hypotézy.

Dotazník se skládá celkem z devatenácti otázek, z toho je sedm otázek otevřených, devět uzavřených, dvě polozavřené a jedna šalovací. Z celkového množství otázek je pět dichotomických, tj. s možnou odpovědí *ano/ne*,

popřípadě *někdy*. Počet otázek byl zvolen tak, aby dotazník poskytoval všechny informace potřebné pro výzkum a aby jeho vyplňování nezabralo respondentovi více než 10 – 15 minut. Dotazník je uveden v příloze č. 3.

Na základě osobní návštěvy základních škol a rozhovoru s jejich ředitelkami jsem poté dotazníky zaslala učitelům prvního stupně. Průvodní dopis na školy, kam jsem dotazníky zasílala, jsou uvedeny v příloze č. 6. Návratnost dotazníku byla přibližně týden.

Vyhodnocení dotazníku probíhalo následujícím způsobem: odpovědi na otevřené byly nejprve kategorizovány do vhodných skupin a poté stejně jako odpovědi uzavřené, polouzavřené a škálovací doplněny komentářem.

4.3.2 Interview

Abych podrobněji zjistila, zda pedagogové u zápisu mají dostatečné kompetence k detekci školsky nezralého dítěte, použila jsem metodu rozhovoru, nestrukturované interview (viz příloha číslo 5), při kterém měli respondenti volnost při odpovídání. Interview se uskutečnilo v době zápisu a bezprostředně po zápisu do prvních tříd základní školy.

Vstupní část interview byla orientovaná na motivaci a zaujetí respondenta a snažila jsem se v úvodu navodit přátelskou atmosféru. Zároveň jsem během této krátké úvodní doby vysvětlila respondentům záměr a cíl výzkumu. Druhá část se věnovala vlastnímu výzkumnému problému. Osm předem připravených otázek bylo zorganizováno následovně: krátká informace o učiteli, osobní názor učitele na to, jakým způsobem u zápisu zjišťuje, jakým způsobem je dítě zralé a připravené pro nástup do základní školy, dále pak zda si učitel myslí, zda má u zápisu dostatečný prostor k tomu, aby poznal školsky nezralé dítě. S tím souvisí i další část otázek, zda si učitelé přejí, aby byly posíleny jejich kompetence u zápisu a jaké konkrétně by to měly být. Závěrem pak bylo krátké poděkování respondentům za jejich spolupráci.

Odpovědi byly zaznamenávány přímo v průběhu dotazování a kategorizovány do skupin podobných odpovědí. Po vyhodnocení a okomentování byly zaneseny do grafů.

4.4 Charakteristika výzkumného souboru

Dotazník jsem zaslala do 9 škol po celé České republice. Většinou se jednalo o školy, kde jsem absolvovala svou povinnou pedagogickou praxi, nebo školy v místě současného trvalého bydliště, ve Středočeském kraji. Předtím, než jsem dotazníky odeslala, jsem se osobně spojila s vedením školy. Všechny ředitelky mi výzkum na škole povolily. Po této osobní domluvě, byly dotazníky součástí doprovodného dopisu, který jsem na školu zaslala. Dopis pro ředitelky škol, na kterých jsem prováděla výzkumné dotazníkové šetření, přikládám v příloze č. 6.

Interview bylo aplikováno na dvou školách, kde právě probíhal zápis do prvních tříd, přímo s učiteli, kteří se zápisu účastnili. Zvolila jsem školy, kde jsem absolvovala povinnou pedagogickou praxi, Základní školu ve Vranově nad Dyjí, která má celkový počet 64 žáků a Základní školu genpor. Františka Peřiny na Praze 17, kde je momentálně 1 017 žáků.

4.5 Organizace výzkumného šetření

Listopad 2012

- Zadání a domluvení tématu diplomové práce,
- promyšlení a konzultace s vedoucí diplomové práce nad strukturou výzkumu.

Leden – únor 2013

- Pozorování zápisu na školách v rámci plnění pedagogické praxe i za účelem sběru dat k výzkumné části diplomové práce,
- promyšlení a schválení obsahu diplomové práce.

Říjen – prosinec 2013

- Sestavování dotazníku pro učitele základních škol.

Leden 2014

- Rozesílání dotazníků s průvodním dopisem do vybraných základních škol,
- příprava otázek do nestrukturovaného interview.

Leden – únor 2014

- Sbírání dotazníků,
- vyhodnocení dotazníků,
- realizace interview s učiteli během zápisu do prvních tříd,
- vyhodnocení interview,
- pozorování zápisu na školách.

4.6 Výsledky průzkumu a jejich interpretace

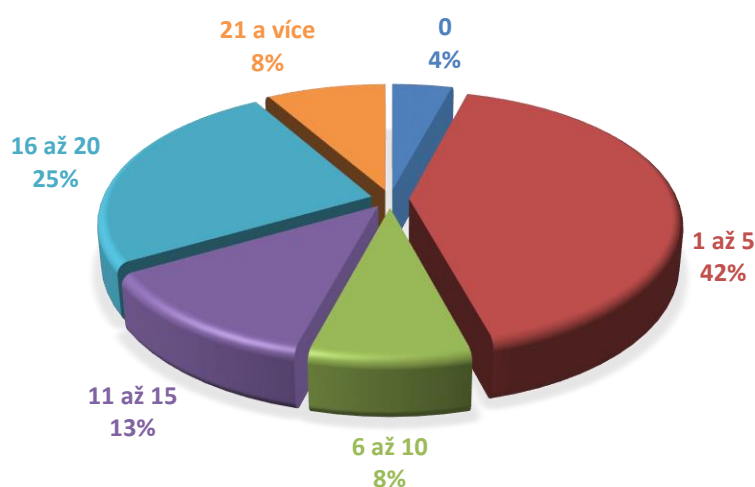
Odpovědi na výše uvedené výzkumné otázky byly hledány pomocí dotazníkového šetření a nestrukturovaného interview. Obsah dotazníku interview a jejich struktury byly koncipovány tak, aby výsledné odpovědi přispěly k zodpovězení výzkumných otázek.

4.6.1 Statistické zpracování dotazníků

- Celkem vyplněno 74 dotazníků (přesné znění dotazníku v příloze č. 3),
- všechny dotazníky vyplnily ženy,
- průměrný věk dotazovaných 43,6 let.

1) Kolik jste absolvoval(a) zápisů do prvních tříd?

Cílem otázky bylo zjistit dobu praxe učitelů a jejich zkušenosti s výkonem tohoto povolání. Z výsledků vyplynulo, že se jednalo o velmi nehomogenní skupinu. 42 % učitelů má praxi kratší než je pět let, tudíž zkušenosti u zápisu teprve získávají. Druhou nejpočetnější skupinou (25 %), jsou velmi zkušení učitelé, kteří mají praxi delší než šestnáct let. 13 % dotazovaných absolvovalo zápis do prvních tříd více jak jedenáctkrát a 8 % pedagogů má zkušenost u zápisu více jak šestkrát.

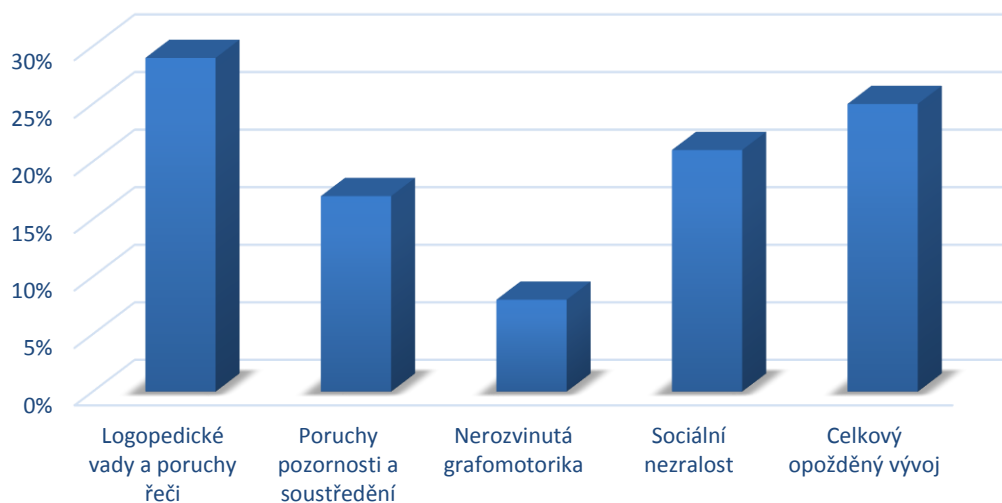
Graf č. 1: Počet absolvovaných zápisů

2) Navrhla jste vy osobně nějaké dítě pro nezralost u zápisu k návštěvě pedagogicko – psychologické poradny?

Z následující otázky jsem chtěla zjistit, zda jsou učitelé u zápisu schopni a ochotni doporučit dítě k návštěvě pedagogicko – psychologické poradny. Z výsledků je patrné, že se pedagogové v 71 % obracejí na odbornou radu a nabízejí rodičům dětí u zápisu cílené vyšetření zralosti v pedagogicko – psychologické poradně.

3) S jakou nejčastější příčinou odesíláte dítě do pedagogicko – psychologické poradny na vyšetření školní zralosti a školní připravenosti?

Smyslem této otázky bylo zjistit, s jakými nejčastějšími problémy školní zralosti a připravenosti se pedagogové setkávají u zápisu do prvních tříd. Jako nejčastější příčina byla pedagogy uvedena problematika poruch řeči: logopedické vady (29 %) jako jsou špatné sykavky, koktavost, špatné vyslovování písmen r, ř, l. Následuje celkově opožděný vývoj dítěte (25 %). Dále je to pak sociální nezralost dítěte (21 %), kdy se děti stydí komunikovat, pláčou a vyžadují asistenci rodičů. 17 % dětí má problémy s poruchami pozornosti a soustředění, nevydrží v klidu plnit úkoly, jsou nepozorní při plnění úkolu nebo jsou roztržití. 8 % dětí nemá dostatečně rozvinutou grafomotoriku, mají špatný úchop tužky a nevyvinutou laterálníitu.

Graf č. 2: Příčiny odesílání dětí do pedagogicko - psychologické poradny

4) Jste spokojen(a) s průběhem zápisu na vaší škole?

V této otázce odpovědělo 96 % dotazovaných, že jim forma zápisu vyhovuje a jen zbývající 4 % dotázaných není s průběhem zápisu na škole spokojena.

5) Používáte speciální (netradiční) pomůcky při zápisu? Pokud ano, jaké prosím, a v čem to činí zápis efektivnější?

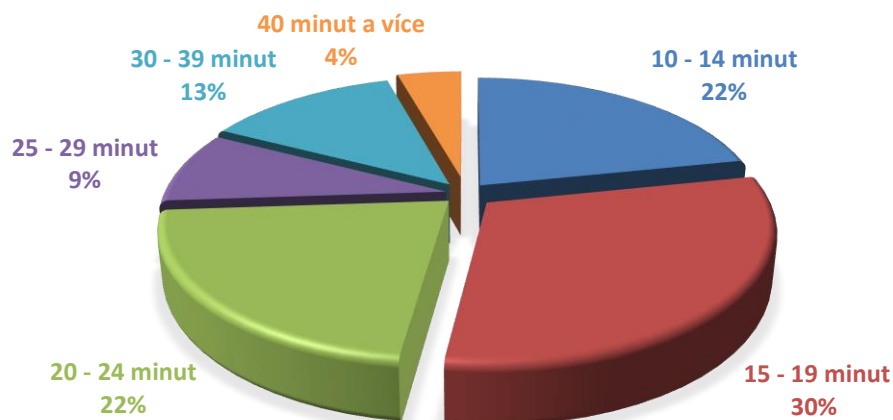
Smyslem otázky bylo zjistit, zda pedagogové u zápisu používají nějaké netradiční metody, kterými by mohli zápis obohatit, udělat ho zajímavějším. Tradiční pomůcky používá 77 % kantorů, nejčastěji to jsou pracovní listy, tkaničky a pastelky. Netradiční pomůcky využívá 23 % respondentů, jako příklad uváděli: tablet, jelikož jsou na něj děti zvyklé z běžného života a je často součástí jejich běžného dne, dále pak zavazovacího motýla a kostky, díky kterým počítají, stavějí a poznávají barvy. U některých zápisů jsou přítomné pohádkové postavy, což jsou ve skutečnosti převlečené děti z pátých ročníků téže základní školy, které pomáhají předškolákům u zápisu při plnění úkolů. Mezi další využívané pomůcky patří např. interaktivní tabule, díky které děti pracují s novou technikou s velkým zájmem, nebo mluvící tužky, které usnadňují dětem případné problémy s vyjadřováním a lépe překonávají počáteční strach a ostych (děti opakují, co tužka říká).

6) Věnujete se dětem u zápisu jednotlivě nebo skupinově?

V této otázce odpověděli všichni kantoři jednotně. Ve všech školách se věnují dětem u zápisu jednotlivě.

7) Jak dlouho se věnujete jednotlivcům/skupinám?

Odpovědi na tuto otázku byly velmi heterogenní, přehledně si je můžeme prohlédnout v následujícím grafu č. 3. Časová dotace, vymezená pro děti u zápisu, se lišila téměř u každé školy, proto se tento fakt stal základem pro jednu z rozšiřujících otázek interview (viz příloha č. 5). Ve výsledku byl zaznamenán časový rozptyl od 5 minut do 50 minut. Nabízejí se zde dvě zásadní otázky. Dává minimální časová dotace prostor, aby učitel stihl dostatečně kvalitně detekovat případnou školní nezralost dítěte pro vstup do školy? Není 50 minut pro dítě příliš dlouhá doba na udržení pozornosti? V několika odpovědích bylo zaznamenáno, že děti absolvují během zápisu několik stanovišť, kde plní úkoly, a proto se doba zápisu prodlužuje.

Graf č. 3: Délka trvání zápisu

Jak můžeme vidět v tabulce č. 2, v průměru se učitelé věnují dětem 19 minut.

Čas v minutách	(n = 23)	%	Průměrně
10 - 14	5	22	19 minut
15 - 19	7	30	
20 - 24	5	22	
25 - 29	2	9	
30 - 39	3	13	
40 a více	1	4	

Tabulka č. 2: Průměrná délka trvání zápisu

8) Jsou u pohovoru přítomni rodiče?

Ze zjištěných výsledků je patrné, že 66 % rodičů je u pohovoru přítomno. Tato otázka se stala inspirativní a pro získání dalších rozšiřujících poznatků byla zařazena do interview (viz příloha č. 5, otázka č. 3). Zjistila jsem tak, co

pedagogy motivuje v některých případech rodiče k pohovoru zvát a v čem je pro pedagogy přínos se rozhodnout opačně (pohovor dělat bez rodičů).

9) Je u pohovoru přítomen (školní) psycholog?

Výsledkem této odpovědi je fakt, že 79 % dotazovaných nemá přítomno u zápisu psychologa. V návazném interview (viz příloha č. 5, otázka č. 4) se kantorů ptám, z jakého důvodu je/není u zápisu přítomen psycholog a v čem spatřují pedagogové výhody obou variant.

10) Myslíte se, že je efektivní vyvíjet programy pro zvýšení úspěšnosti dítěte u zápisu do základní školy?

Téměř polovina dotazovaných si myslí, že je efektivní vyvíjet programy pro zvýšení úspěšnosti dítěte u zápisu do základní školy.

11) Vyvíjí vaše škola nějaký speciální program, kterým nabízí spolupráci s MŠ, aby se zvýšila úspěšnost dítěte u zápisu do ZŠ? Pokud ano, můžete prosím krátce specifikovat?

Na tuto otevřenou otázku odpovědělo 65 % respondentů ano. Příkladem je desetitýdenní přípravný program, kdy si budoucí prvňáci mohou každý týden vyzkoušet, jak probíhá jedna vyučovací hodina (českého jazyka, matematiky, přírodních věd). Dalším příkladem kladné odpovědi jsou dny otevřených dveří, dny předmatematické výchovy, počítačové programy pro předškolní děti a zábavná pohádková sezení s předškoláky. Negativně odpovědělo 35 % dotazovaných. I v tomto případě se ale občas děti mateřské školy přijdou podívat na vyučování k dětem do první třídy základní školy.

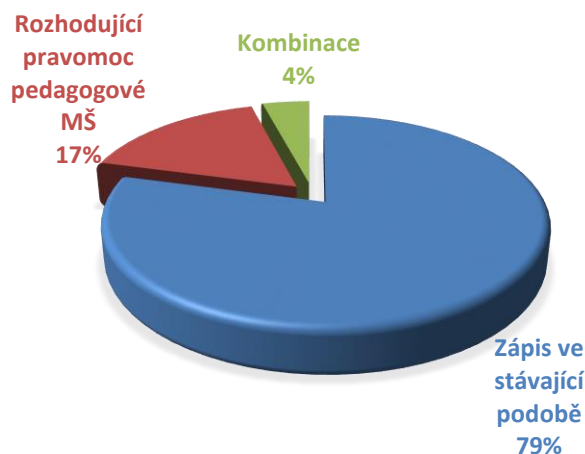
12) Máte nějaké nápady, které by mohly zápis oživit? Můžete prosím uvést konkrétní nápady?

V této otevřené otázce jsem chtěla zachytit, zda mají učitelé motivaci a zájem učinit dětem vstup do první třídy zajímavější, pestřejší a zábavnější. Setkala jsem se s 30 % odpovědí, kdy respondenty momentálně nic nenapadlo.

V současné době jim zápis ve stávající podobě vyhovuje a hodnotí ho jako dostatečně efektivní. Druhá skupina respondentů (70 %) by pak navrhla zařadit práci s interaktivní tabulí, nebo s jinými podpůrnými předměty, na které jsou děti zvyklé z běžného života. Nebrání se ani zařazení tabletu to procesu zápisu. Několik odpovědí se shodovalo, že by měl být zápis pro děti hrou a neměl by se považovat za zkoušku. Pomocí hry by se děti oprostily od stresu, mohly by se tak např. ocitnout v pohádce, na pirátské lodi nebo v pravěku. V tomto pomyslném pohádkovém světě by plnily tematicky založené úkoly mapující jejich školní zralost. Podobně by děti mohla celým zápisem provázet pohádková postava, která by odlehčila „tíhu“ zápisu. Setkala jsem se i názory, že by se měl zápis konat později, než v lednu, protože děti za pět měsíců udělají jak v tělesném, tak psycho – sociálním vývoji, obrovské pokroky. Zápis byl navrhován až na měsíce květen a červen.

13) Jste pro, aby zápis do prvních tříd zůstal ve stávající formě (žák byl přítomen u zápisu), nebo se přikláníte k možnosti, aby hlavní rozhodovací pravomoci měli pedagogové MŠ a účelem zápisu by nebylo posuzování školní zralosti a připravenosti, ale stvrzení výběru školy daným žákem.

Pomocí této otázky jsem chtěla zachytit názor pedagogů, zda jsou se stávající podobou zápisu spokojeni, nebo zda by uvítali, aby měli větší rozhodovací pravomoci učitelé mateřských škol. Jak vyplývá z grafu č. 4, 79 % pedagogů je se stávající podobou zápisu spokojena. V každém případě jsou učitelé názoru, aby byl u zápisu přítomen žák osobně, protože je posuzovaná zralost žáka, nikoliv správnost vyplněných formulářů. 17 % pedagogů navrhuje, aby větší pravomoci byly přesunuty na pedagogy mateřských škol. Znamená to tedy, aby učitelé mateřských škol měli kompetence a pravomoci k posuzování, zda je dítě na školu zralé či nikoliv. Pouhá 4 % pedagogů by vítala, kdyby byly kompetence učitelů mateřských a základních škol propojeny. Učitelé základních škol by se tak mohli opřít o vytvořené portfolio žáka mateřské škol. Zápis by měl být místem, kde se tyto informace vyhodnotí (i díky účasti učitelů z mateřské školy) a pedagog základní školy dle vlastního uvážení může dítě nasměrovat k posouzení zralosti do pedagogicko - psychologické poradny.

Graf č. 4: Rozhodující pravomoc

14) Myslíte si, že má pedagog dostatečný prostor u zápisu k detekci školsky nezralého dítěte?

Smyslem této otázky bylo zjistit, zda se pedagogové domnívají, že mají dostatečnou pravomoc na to, aby mohli u dítěte u zápisu do první třídy detekovat, zda je školsky zralé a připravené. Ve výsledku 46 % dotázaných odpovědělo, že tyto pravomoci mají a 54 % učitelů odpovědělo, že nemá dostatečné pravomoci. Tuto odpověď jsem dále rozvinula v interview (viz příloha č. 5 a otázka č. 5, 6 a 7).

15) Pokud jste u předchozí otázky č. 14 odpověděl(a) ano: Jaký způsob diagnostiky k tomu využíváte? Máte nějaké konkrétní nápady?

Zde bylo sledováno zejména to, jaké diagnostiky učitelé používají při detekci školsky nezralého dítěte u zápisu. V odpovědích jsem zjistila, že pokud by zápis zůstal ve stávající podobě (kdy je žák osobně přítomen u zápisu a je na učiteli, aby zhodnotil školní zralost a připravenost žáka), měl by žák mít osobní složku z mateřské školy (osobní listy, portfolio), kde by mohl být např. i test školní zralosti (pokud byl v mateřské škole prováděn). Zároveň by učitelé budoucích prvňáčků mohli chodit na náslechy a návštěvy do mateřské školy, odkud děti přicházejí k zápisu. Dále jsem se setkala s tím, že jsou používány běžné diagnostiky jako je kresba, nápodoba písma, opis, slovní zásoba, vyjadřování,

paměť, celkové vystupování a další dostupné školní metody, kdy se pomocí rozmanitých úkolů ukáže nejen úroveň kognitivních, ale i komunikačních a sociálních dovedností. Učitelé se však domnívají, že chybí konkrétnější šalovací nástroje a zároveň sdílí názor, že je velmi důležité nenechat jen dítě slepě vyhotovit zadané úkoly, ale je velmi důležité naslouchat i rodičům, kteří by měli dítě znát nejlépe. Jako další zajímavý postup byl v dotazníku popsán zápis u školsky nezralého dítěte tak, že pokud se učitel domnívá, že je dítě pro nástup do školy nezralé, předává se zpráva školnímu psychologovi, který u zápisu sice není přítomen, ale na základě kantorových poznámek a upozornění vyhodnocuje a předává je pedagogicko – psychologické poradně.

16) Pokud jste u otázky č. 14 odpověděl(a) ne: Bylo by z vašeho pohledu dobré posílit kompetence pedagoga při zápisu nebo vám tento postup vyhovuje?

Smyslem této otevřené otázky bylo zjistit, jaké kompetence by si učitelé přáli ještě posílit, aby se cítili dostatečně kompetentní na to, aby mohli správně detekovat školsky nezralé dítě u zápisu. Jelikož jsem tuto otázku považovala za velmi důležitou a učitelé na ni odpověděli ne příliš konkrétně, rozhodla jsem se získat více informací pomocí interview (viz příloha č. 5, otázka č. 1).

Z odpovědí, které dotazník poskytl, byly zaznamenány názory učitelů, požadující větší časovou dotaci k pozorování a ke komunikaci s dítětem. Považují za nutné vidět děti, u kterých mají pochybnosti o školní zralosti, častěji (navštěvovat je v mateřské škole apod.) Dále učitelé navrhovali, aby pro děti, dříve než půjdou k zápisu, byly zorganizované tzv. školy na nečisto, popř. přípravné programy pro budoucí prvňáčky a podobné akce, při kterých se děti se školou seznámily a u zápisu pak eliminovaly počáteční stres z neznámého prostředí. Tento stres se pak u dětí odráží v podaném výkonu, který může rozhodnout i o jejich odkladu školní docházky. Pedagog může na nezralost upozornit, ale finální verdikt musí nechat na odborném psychologovi. Dle několika názorů by měli učitelé projít speciální edukací, čeho si u dětí všimát a naučit se komplexnímu pohledu, který se opírá nejen o data sejmutá u zápisu.

Někteří učitelé se v dotazníku vyjadřují s názorem, že by bylo dobré přenechat veškeré rozhodovací kompetence o školní zralosti a připravenosti na pedagogích z mateřské školy, kteří dítě znají lépe, delší dobu a mají možnosti s dětmi opakovaně dělat testy školní zralosti.

17) Měla by podle vás existovat pro všechny stejná konkrétní metodiky, jak postupovat při zápisu, která by kodifikovala podmínky pro přijetí dítěte do základní školy?

Touto otázkou jsem chtěla opakovaně zjistit, zda jsou učitelé se stávající formou zápisu spokojeni (poprvé bylo zjišťováno otázkou č. 4 v tomto dotazníku). S názorem současného ministra školství PhDr. Marcela Chládky, MBA souhlasí 33 % pedagogů, zápis by měl mít kodifikovanou metodiku, která by se u zápisu běžně používala. Zbýlých 67 % učitelů by si změnu nepřálo, vyhovuje jim stávající forma zápisu.

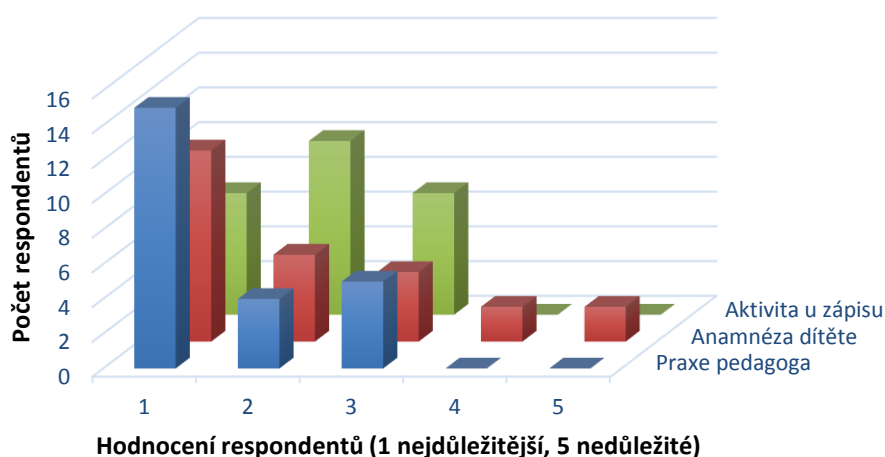
18) Je pro vás případné zvýšení kompetence role učitele u zápisu profesně motivující?

Odpověďmi na tuto otázku jsem chtěla zjistit osobní ambice učitelů a vyhodnotit zda jsou ochotni přijímat další kompetence k tomu, aby ještě lépe mohli detekovat u zápisu školsky nezralé dítě. Většina (62 %) učitelů by navýšení kompetencí uvítala.

19) Co dle Vás potřebuje pedagog k tomu, aby byl schopen posoudit aktuální úroveň školní zralosti dítěte (označte prosím škálou 1 (nejdůležitější) až 5 (nedůležité)).

Smyslem této otázky bylo zjistit, jaké kompetence pedagoga jsou nejdůležitější k tomu, aby mohl zjistit, zda je dítě dostatečně školsky zralé. Výsledné odpovědi zrcadlí diagnostickou nejednotnost, protože každý učitel klade důraz na jinou oblast. Výsledky dotazníkového šetření ukazují tuto nejednotnost velmi jasně. Nejvíce (62 %) učitelů se domnívá, že nejdůležitějším aspektem k tomu, aby mohli dostatečně detekovat školní zralost dítěte u zápisu, je samotná

učitelská praxe. K tomuto bodu mi spousta učitelů připomínkovala v dotazníku současnou situaci učitelů, kdy je upřednostňován vysokoškolský absolvent před učitelem, který sice nemá vysokoškolské vzdělání, ale má dlouholetou praxi s vynikajícími výsledky, rodiči je respektován, ředitelem školy chválen, ale přesto musí ze školství odejít. Toto téma bylo podrobněji rozvinuto v diskusi. Z dotazníků dále vyplívá, že pro učitele jsou stejně tak vysoce důležité anamnestické údaje z pedagogicko – psychologické poradny, informace od rodičů a informace o dítěti z mateřské školy. Jako méně důležité hodnotí 41 % pedagogů bezprostřední pozorování dítěte u zápisu.

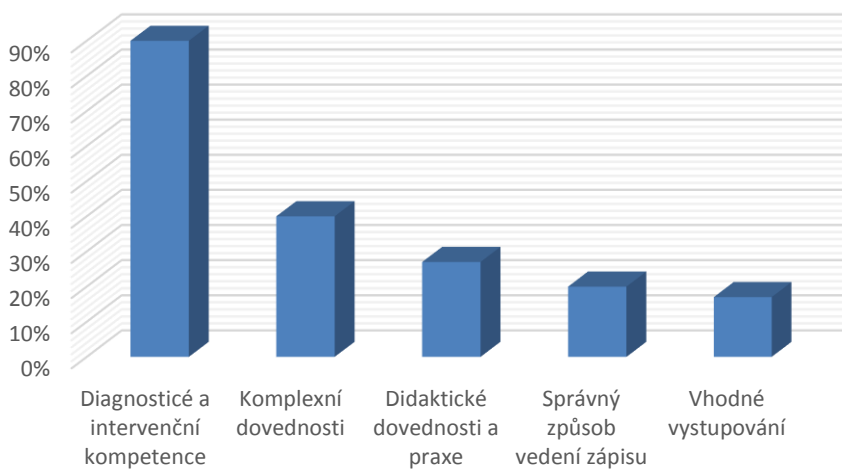
Graf č. 5: Posouzení zralosti dítěte

4.6.2 Statistické zpracování odpovědí na nestrukturované interview

K nalezení odpovědí na výzkumné otázky a stanovení závěrečné hypotézy byla použita další výzkumná metoda – nestrukturované interview. Následující text, rozebírající jednotlivé otázky interview, bude strukturovaný podobně jako dotazníkové šetření, neboť tyto dvě metody vykazují mnoho společných rysů. Interview se uskutečnilo ve třídách, kde probíhal zápis do prvních tříd (v průběhu i po jeho skončení) a zúčastnilo se ho 17 učitelů, kteří pracovali u zápisu a dva školní psychologové.

1. Jakými kompetencemi by měli disponovat pedagogové u zápisu do první třídy?

Cílem této bylo zjistit, jak vidí pedagogové „ideálního“ učitele u zápisu do první třídy, jaký by měl být a co by měl umět. Jak je možné vidět v grafu č. 6, 90 % pedagogů se domnívá, že by pedagog měl být profesionál, který má dostatečné diagnostické a intervenční kompetence, dokáže používat prostředky pedagogické diagnostiky a je schopen identifikovat žáky se specifickými poruchami učení. 40 % pedagogů se domnívá, že je důležitá komplexní osobnost učitele (jeho autorita, profesní zkušenosti, délka praxe), 27 % učitelů zastává názor, že by učitel měl mít bohaté vědomosti a didaktické kvality a měl by mít mateřský přístup k žákům, kteří jsou u zápisu pod silným společenským tlakem, 20 % zastává názor, že by měl mít správný způsob vedení, rozpoznat sociální a patologické projevy žáků, 17 % učitelů je toho názoru, že by učitel měl „vyhovovat“ jak žákům, tak i rodičům.

Graf č. 6: Vhodné kompetence pedagoga u zápisu

2. Jakým způsobem u zápisu zjistíte, zda je dítě zralé a připravené pro nástup do ZŠ?

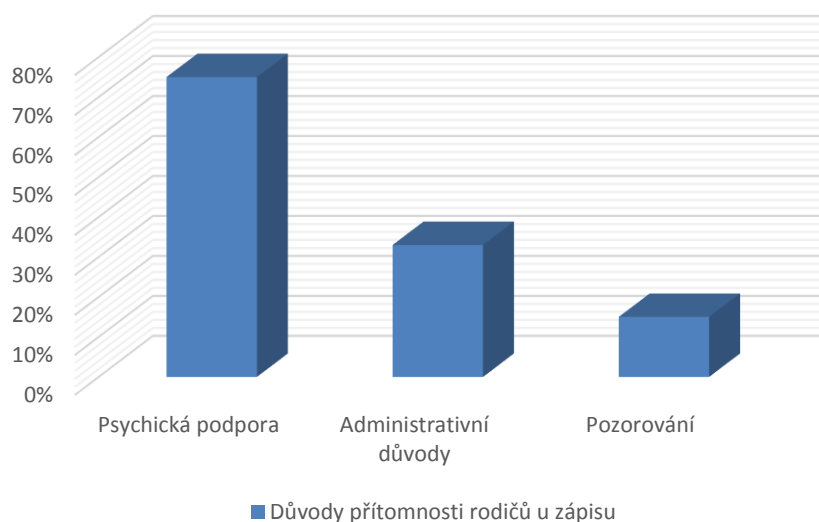
Smyslem této otázky bylo zjistit, jakým způsobem učitelé zjišťují školní zralost a připravenost dítěte a jakých pomůcek k tomu využívají.

Učitelé u zápisu zjišťují převážně zralost smyslového vnímání, tedy zrakovou a sluchovou analýzu. Děti zrakem rozeznávají geometrické tvary, třídí je, porovnávají je a rozeznávají jejich barvy. U sluchové analýzy se za pomoci pracovních listů a sluchových nahrávek zaměřují na poznání prvních a posledních písmen ve slově. U grafomototriky a vizumotorické koordinace sledují převážně správné držení tužky, laterality a koordinaci ruky a oka. Učitelé sledují, jaký tlak dítě vyvíjí na psaní, zda se umí podepsat a jak má dítě uvolněnou ruku (kreslení klubíček). V oblasti řečové zralosti učitelé sledují, zda umí dítě vyslovit správně všechny hlásky, soustřeďují se převážně na sykavky a správnou výslovnost písmen r a ř (to ale nebývá zásadní příčinou odkladu školní docházky). V oblasti rozumové sledují učitelé nejčastěji, zda je dítě schopno orientovat se v čase (včera – dnes – zítra) a v ročních obdobích. Zároveň zkoumají, zda dítě zná pravolevou orientaci a počítání alespoň do deseti. Na pomoc využívají učitelé různé figurky, magnety, pracovní listy a někde dokonce tablet. Zralost v oblasti paměti zkoumají učitelé u zápisu tím, že nechají dítě převyprávět příběh, odrecitovat báseň nebo zazpívat píseň. Zaměřují se i na sociální informovanost dítěte. Zkoumají, jestli dítě rozumí pokynům, udrží pozornost, vyjadřuje se srozumitelně a gramaticky správně, je samostatné, cílevědomé a komunikativní. U zápisu se dále testuje prostorová orientace a citová samostatnost. Ne u každého zápisu je samozřejmostí, že si učitel všimá motivace, s kterou budoucí prvňák do školy přichází. Ta je sledována pomocí rozhovoru s žákem a pozorováním.

3. Z jakého důvodu jsou rodiče přítomni u zápisu?

Většina dotázaných (75 %) odpověděla, že rodiče jsou přítomni proto, aby svým dětem poskytli dostatečnou citovou oporu při zápisu. Na dítě je vyvíjen určitý společenský tlak a rodiče by měli být ti, kdo je psychicky podpoří svou přítomností. Jak se někteří dotázaní shodli, někdy rodiče přehnaně dítě tlačí do maximálních výkonů, což je může stresovat. U 33 % odpovědí jsem zaznamenala, že přítomnost rodičů u zápisu je pouze z administrativních důvodů. V době, kdy jejich ratolesti začínají učitelé testovat ze školní zralosti a

připravenosti, vyplňují potřebné formuláře a zaznamenávají specifické požadavky k zařazení dítěte do vzdělávání. 15 % učitelů uvedlo, že nepřítomnost rodičů u zápisů je žádoucí z toho důvodu, aby dítě předvedlo, jak spolupracuje, když je odkázáno samo na sebe, a mohla tak být posouzena emocionální zralost dítěte v situaci separace.

Graf č. 7: Důvody přítomnosti rodičů u zápisu

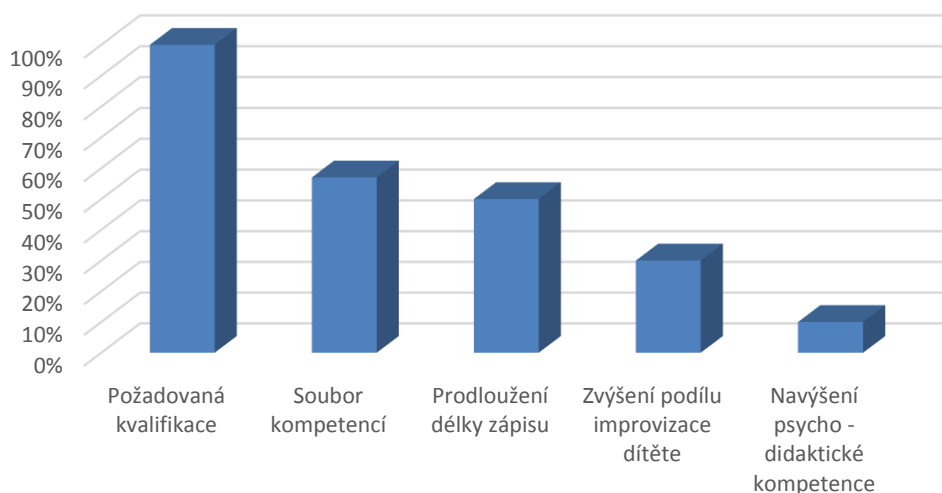
4. Proč je/není u zápisu přítomen školní psycholog?

Cílem tohoto dotazu bylo zjistit, jakou roli zastává školní psycholog u zápisu do prvních tříd. 83 % dotázaných odpovědělo, že u zápisu psycholog není přítomen, jelikož ani ve škole žádný není. Rodičům bývá k dispozici pouze výchovný poradce, ale samotného sezení s dětmi se neúčastní. Pokud má učitel pochybnost o školní zralosti dítěte, doporučí rodičům návštěvu u odborného psychologa v pedagogicko – psychologické poradně. 10 % dotázaných odpovědělo, že u zápisu je přítomen školní psycholog, který je připraven poskytnout rodičům doplňující testy školní zralosti. 7 % dotázaných odpovědělo, že školní psycholog a speciální pedagog s týmem asistentů přicházejí do spádové mateřské školy, kde dělají společně předvýzkum školní zralosti. Takže k zápisu již přicházejí děti školy „známé.“

Dle odpovědí tří přítomných školních psychologů bylo zjištěno, že je jejich práce zaměřena na důvěře vedení ke školnímu psychologovi, zda může převzít kompetence v rozhodování školní zralosti. Jedna školní psycholožka konstatovala, že bylo požadováno ze strany vedení, aby vedla pohovor se všemi dětmi u zápisu (jednalo se o malou venkovskou školu, kde se počet dětí u zápisu pohyboval v počtu dvaceti dětí), udělala diagnostiku, ale učitelům své rozhodnutí nesdělila. Po skončení pohovoru dětí u učitele u zápisu porovnali své diagnostiky jak učitel, tak školní psycholog a dítě bylo, nebo nebylo doporučeno k dalšímu odbornému vyšetření v pedagogicko – psychologické poradně. V 90 % se učitelé shodli s verdiktem školního psychologa. Pokud se názory v diagnostice dítěte lišily, dítěti byla doporučena návštěva pedagogicko – psychologické poradny. Druhá psycholožka byla u zápisu pouze přítomna a rodiče, kteří měli pochybnosti o zralosti jeho dítěte, s ní mohli konzultovat svoje obavy zralosti svého potomka. Ke školnímu psychologovi dále dostávali doporučení rodiče, jejichž dětem učitelé doporučili návštěvu odborného centra k podrobnějším testům školní zralosti. Třetí školní psycholožkou, která mě sama oslovila, byla matka jednoho z dětí u zápisu. Z její odpovědi je zřejmé, že na místě u zápisu je přítomen školní psycholog a speciální pedagog, ke kterým přicházejí rodiče se svými dětmi poté, co absolvovali třicetiminutový pohovor u paní učitelky. Oba specialisté na tomto místě mají poslední rozhodovací úlohu.

5. Domníváte se, že máte u zápisu dostatečný prostor k tomu, abyste rozpoznal/a školsky nezralé dítě? Navýšila byste nějaké kompetence? Jaké?

Smyslem této otázky, která doplňuje otázku z dotazníku č. 14, bylo zjistit, zda učitelé pocítují dostatečný prostor u zápisu a zda by posílili své profesionální postavení u zápisu. Výsledkem byl poznatek, že zcela kompetentně na posouzení školní zralosti dítěte se cítí 60 % dotázaných a zbývajících 40 % by si přálo své kompetence navýšit.

Graf č. 8: Požadavky učitelů k navýšení kompetencí u zápisu

Jak vyplývá z grafu č. 8, 100 % pedagogů zmínilo u své odpovědi požadovanou kvalifikaci. Každý dotazovaný učitel vždy zmínil situaci, která momentálně ve školství nastává a člověk bez vysokoškolské kvalifikace nemůže dále na prvním stupni vyučovat. Nad tímto se všichni dotazovaní pozastavovali a nesouhlasili s příslušným nařízením. Je pravda, že osloveni byli především učitelé s letitou praxí, ale ne jeden z nich bude muset v nejbližších letech své místo opustit, protože nesplňuje výše zmíněný požadavek na kvalifikaci. Mnoho z nich si klade otázku, zda je mladý absolvent kvalifikovanější než učitel s dvacetiletou praxí, byť bez vysokoškolského titulu. Proto by všichni oslovení uvítali navýšení a upravení odborných kompetencí, kdy by byly například dle návrhů učitelů uděleny výjimky a učitelé s praxí delší než 15 let by si vysokoškolské vzdělávání nemuseli doplňovat. Na to přirozeně navazuje odpověď, kdy si 57 % učitelů přeje, aby kompetence byly hodnoceny a brány jako soubor znalostí, dovedností, zkušeností, metod a postupů, které učitel během své praxe používá. Dle získaných názorů mají učitelé motivaci i chuť se vzdělávat, avšak kapacita vysokých škol je omezená. Navýšit časovou dotaci na průběh zápisu by si přálo 50% dotázaných. Chtěli by se delší dobu věnovat dítěti a tak lépe rozpoznat jejich školní zralost. Ne každé dítě je psychicky a sociálně ihned odolné, některé dítě potřebuje větší časovou dotaci k adaptaci a podání žádaného výkonu. 30 % učitelů by si přálo mít u zápisu větší možnosti

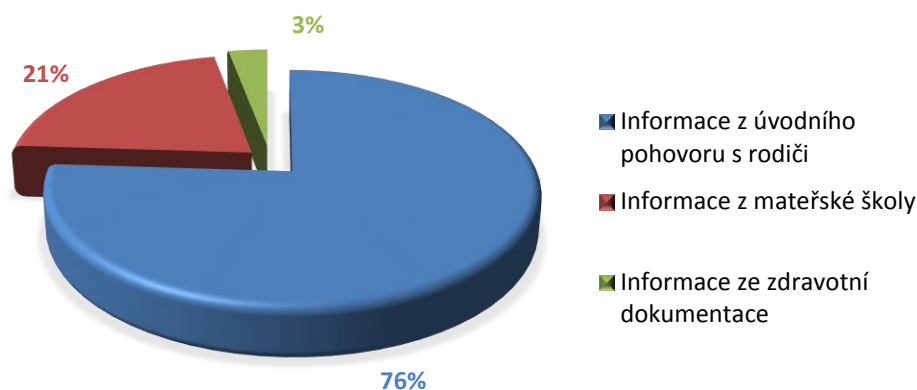
improvizace. Konkrétně by si přáli zařadit do zkonstatěného obsahu zápisu nějaké oživení (např. již zmíněný tablet, který děti v dnešní době běžně používají a pohádkové bytosti) a zápis odlehčit, udělat jej tematický apod. 10% učitelů by si přálo navýšit psycho – didaktické kompetence. Domnívají se, že jsou schopni diagnostikovat u žáka školní nezralost, tudíž by doporučení k návštěvě odborníka v pedagogicko – psychologické poradně u jasně nezralých žáků nebyla potřeba.

6. Proč je délka pozornosti u zápisu na každého žáka různá? Odráží délka času kompetence učitele?

Všichni dotazovaní odpověděli, že délka času neodráží kompetence učitele. Jde o to, že každé dítě je individualita. Některý učitel pozná během prvních pěti minut, že je dítě dostatečně zralé a připravené k nástupu do základní školy, ale u některých dětí je potřeba více pomáhat, nechat dítě více poznat cizí prostředí, zadaptovat. Proto je délka, kterou se učitelé dětem věnují, tak odlišná.

7. Jaké zdroje informací využíváte u zápisu k zjištění údajů o dětech, které se Vám jeví jako nezralé

Cílem této otázky bylo zjistit, z jakých zdrojů čerpají pedagogové informace o dítěti u zápisu do první třídy. Jak vidíme v grafu č. 9, 76 % procent pedagogů má základní informaci o dětech od rodičů dětí z úvodního pohovoru s rodiči. Pokud se učitel domnívá, že by mohla být dítěti diagnostikována školní nezralost, získává ještě před odesláním dítěte na odborné vyšetření podrobnější informace o dítěti právě od jeho rodičů. Od učitelů mateřské školy, kterou dítě navštěvuje, získává podrobnější informace 21 % pedagogů. Zbývá 3 % učitelů nahlíží do zdravotní dokumentace dítěte.

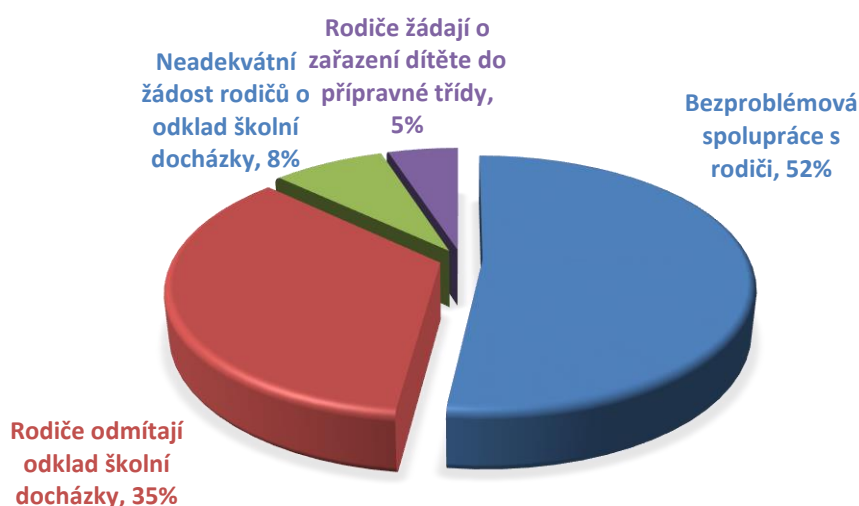
Graf č. 9: Zdroje informací o dětech u zápisu

8. Jaká je vstřícnost rodičů k Vaším snahám pomoci nezralým dětem?

Všichni učitelé se shodli, že pedagogové nemají kompetence na to, aby diagnostikovali dítě u zápisu jako nezralé. Mohou pouze konstatovat a napsat do zprávy, že doporučují dítě k dalšímu vyšetření do pedagogicko – psychologické poradny. Zde podstoupí dítě podrobnější testy školní zralosti, které domněnku učitele od zápisu potvrdí či vyvrátí. Poslední instancí, která rozhodne o tom, zda dítě od nového školního roku nastoupí do školy, je vždy rodič.

52 % pedagogů se domnívá, že spolupráce s učiteli a následně pak s odborníky pedagogicko – psychologické poradny je dobrá. Rodiče respektují doporučení učitele a na „nedostatky“ dítěte dokonce upozorní dopředu. Návštěvu pedagogicko – psychologické poradny pak vítají a jsou smířeni dopředu s odkladem školní docházky. Jedná se tu ale převážně o rodiče, kteří si připouští, že je jejich dítě v určitých oblastech školsky nezralé a již dopředu jsou smířeni s tím, že by jejich dítě mohlo u zápisu dostat odklad. Z výsledků interview vyplývá, že 35 % rodičů nespolupracuje s učiteli a doporučení na podrobnější vyšetření školní zralosti dítěte do pedagogicko – psychologické poradny ignorují. Jedná se častěji o sociálně slabší rodiny, kdy rodiče

argumentují tím, že jejich dítě na tom bude za další školní rok u zápisu stejně, jako je tomu letos. Na druhé straně se jedná o rodiče, pro které by byl odklad školní docházky jeho dítěte rodičovským selháním a ztracení sociální prestiže. Nedostatky u svého dítěte si nepřipouští a domnívají se, že doporučení k podrobnějšímu vyšetření školní zralosti jeho dítěte v pedagogicko – psychologické poradně je naprosto zbytečné. 8 % učitelů uvedlo, že někteří rodiče sami požádají o odklad školní docházky pro své dítě, které se jeví u zápisu naprosto zralé a připravené k zahájení školní docházky. Rodiče tak jen „chtějí prodloužit bezstarostnost a herní období dítěte“ ale i sobě. Všechny 8 % učitelů se shodlo, že doporučení do pedagogicko – psychologické poradny v těchto případech nepíše, ale jak je již výše zmíněno, konečné rozhodnutí o nástupu ke školní docházce dítěte má rodič. 5 % učitelů uvedlo, že rodiče vítají a někdy se i výslovně dožadují zařazení dítěte do zřízených přípravných tříd. Ne každá škola ale tyto přípravné třídy otevírá. Dřívější zákonem dané opatření k otevření přípravných tříd pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí se již nikterak striktně nedodržuje a do přípravných tříd nastupují děti z úplných, mnohdy dobře zabezpečených rodin s diagnostikovaným odkladem školní docházky. Dle učitelů je o přípravné třídy mezi rodiči velký zájem, ale školy bohužel nemají jak kapacitu, tak odborníky k jejich zřízení.

Graf č. 10: Vstřícnost rodičů vůči snahám pomoci nezralým dětem

4.7 Diskuse a shrnutí

Vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníkového šetření a nestrukturovaného interview s učiteli u zápisu do prvních tříd bylo dostačujícím podkladem a informacemi, díky kterým můžeme odpovědět na výzkumné otázky a konstatovat, zda je teorie ve shodě s praxí, tudíž s výsledky šetření.

1. Přejí si samotní pedagogové zvýšení (posílení) kompetencí u zápisu do prvních tříd základní školy?

Při studiu odborné literatury jsem neobjevila žádná jednotně přijímaná data, vymezující kompetence pedagoga. Názory odborníků na učitelské kompetence se liší. Jak vyplývá z kvantitativního šetření v praktické části diplomové práce pomocí dotazníku a interview, učitelé by vítali navýšení kompetencí učitelů mateřských škol, kteří děti znají delší dobu a volají po změně v podobě osobních listů žáka (portfolia), které by dítě s sebou přineslo k zápisu a kde by si o dítěti mohl učitel doplnit informace, vidět výsledky jeho práce ve školce. V rozhovoru s učiteli byla velmi diskutovaná kompetence odborně – pedagogická, kdy se pedagogové neztotožňují s nařízením povinného vysokoškolského titulu pro učitele prvního stupně. Téměř všichni z dotazovaných zastávají názor, že dlouholetá praxe a zkušenosti dělá učitele dostatečně kompetentního na to, aby odvedl profesionální výkon stejně, ne-li lépe, než čerstvý absolvent. Mnoho z nich si jako kompetence představují soubor znalostí, dovedností a zkušeností, a ty se dle nich získávají nejlépe v pracovním procesu. Učitelé si však nejsou zcela jisti v tom, jakými kompetencemi vlastně disponují a na otázky týkající se jejich pracovních kompetencí odpovídali velmi zdrženlivě. Učitelé by si dále přáli mít více prostoru pro improvizaci, zavádění nových, modernějších technik do procesu zápisu. Malé procento učitelů by si přálo navýšit kompetence diagnostické natolik, aby jejich návrh dítěte na odklad školní docházky již nemusel být prověřen odborníkem. Jak je výše řečeno, v odborné literatuře nebyl citován žádný výzkumný projekt na téma kompetencí učitelů u zápisu. Tato práce je svým rozsahem pilotní studí, která byla organizována na omezeném počtu

respondentů, proto si nedovolují interpretovat závěry jako obecná objektivní data. Dle mého osobního názoru by jistě učitelům pomohlo jejich kompetence v rámci celoživotního vzdělávání více konkretizovat, aby se nejednalo o akademické termíny, ale termíny s propojením do každodenní pedagogické praxe.

2. Souhlasí pedagogové s tím, aby zápis do prvních tříd probíhal tradiční formou, nebo volají po inovaci?

Z výsledků dotazníku a rozhovoru je patrné, že se učitelé cítí dostatečně kompetentní k diagnostikování zralosti u zápisu žáků do prvních tříd a po změnách organizace a formy zápisu příliš nevolají. Třetina učitelů souhlasí s novým návrhem ministra PhDr. Michala Chládky, MBA, aby zápisy do škol byly sjednoceny, většina z nich však apeluje na to, že každý žák je jedinečnou osobností a sjednocená pravidla u zápisu by mohla potlačit jeho individualitu, nadání.

3. Mají samotní pedagogové pocit, že u zápisu disponují dostatečným prostorem k uplatnění svých kompetencí k tomu, aby detekovali školsky nezralého dítě?

Výsledné odpovědi z dotazníků i interview jen potvrzují diagnostickou nejednotnost. Každý učitel klade důraz na jinou oblast. Zde nemůžeme konstatovat, co je správné a co není. Každý pedagog má svůj styl vedení zápisu, všichni pracují dle svých nejlepších pracovních možností. Každý z nich klade hlavní důraz na něco jiného. Zatímco pro jednoho je důležitá anamnéza žáka z mateřské školy, jiný pedagog zase upřednostňuje okamžitý výkon žáka. Nabízí se interpretace, že jednotná metodika může mít fatální výsledky. Může totiž potlačit osobní diagnostický proces, v němž konkrétní pedagog upřednostňuje postupy, kterým sám věří a zvládá je vyhodnocovat. Nejednotná metodika dává více prostoru pro přizpůsobení se žákovu momentálnímu citovému nebo psychickému rozpoložení.

4. Jakým způsobem se u zápisu do prvních tříd základní školy zjišťuje, zda je dítě školsky zralé a připravené?

Při hledání odpovědi na tuto výzkumnou otázku jsem využila jak dotazníku, tak nestrukturovaného interview. Učitelé u zápisu zjišťují hlavně úroveň zrakového vnímání, znalosti barev, způsob a kvalitu vyjadřování, prostorovou orientaci, matematické představy. Zaměřují se na způsob držení tužky a laterální. Také si všímají, zda dítě rozumí instrukcím, zda je samostatné, trpělivé, cílevědomé a zda dovede dokončit požadovaný úkol. Učitelé k tomu používají klasické pomůcky, jako jsou pracovní listy, barevné obrázky, počítadla a zavazovací panáky. V ojedinělých případech se u zápisu používá interaktivní tabule, tablety. Učitelé tak postupují v souladu s tím, jak udává odborná literatura.

5. Jakým způsobem spolupracují školská zařízení s rodiči dětí u zápisu do prvních tříd základní školy, které byly diagnostikovány jako nezralé?

V teoretické části (kapitola 3.7) je podrobněji popsáno, jak by měla vypadat ideální spolupráce rodiny a školy. Vše je založeno na aktivním přístupu rodičů a školní instituce. Ta by měla rodičům poskytnout možnost prohlédnout si jak prostory školy (již během dnu otevřených dveří), do které bude jejich dítě zapsáno k základnímu vzdělávání, tak jim umožnit seznámení s pedagogem, se kterým bude jeho dítě od prvního zářijového týdne v denním kontaktu (u zápisu do prvních tříd). Z výzkumného šetření (viz dotazník otázka č. 8 a interview otázka č. 3) vyplývá, že rodiče jsou u zápisu přítomni pouze z administrativních důvodů, částečně i jako psychická podpora dítěte. Z interview (otázka č. 8) vyplývá, že rodiče, kteří jsou předběžně informováni z mateřských škol, díky dobrému odhadu svého dítěte, aktivně spolupracují s pedagogy základních škol a respektují doporučení svých dětí k podrobnějšímu vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně. Rodiče, pro které by byl odklad školní docházky, byť jen návštěva pedagogicko-psychologické poradny, osobním selháním, na doporučení vedení školy k dalšímu podrobnějšímu odbornému vyšetření dítěte nereagují, nespolupracují a využijí finálního rozhodnutí a své dítě k základnímu vzdělávání přihlásí, třeba na jiné škole. Zde se rozchází teorie s praxí, kdy

někteří rodiče nerespektují, nebo zcela opomíjejí doporučení *Desatera pro předškoláky* (příloha č. 2) ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

6. Je pro učitele důležitá spolupráce základních škol a mateřských škol?

Z odborné literatury je patrné, že se klade velký důraz na spolupráci mateřské a základní školy a následně i s odbornými pedagogickými pracovišti. Učitelé tuto spolupráci také vítají, školy ji podporují, ale v dnešní době je to velmi těžký úkol. Děti totiž často nechodí do spádových školek, navštěvují školu mimo blízký dosah svého bydliště a zde je spolupráce škol zcela nemožná. V těchto případech by učitelé vítali kodifikovaný zápis. Dle výsledků z dotazníkového šetření a poskytnutých rozhovorů si ale učitelé vzájemnou spolupráci velmi pochvalují, dítě tak získává představu, jak vypadá vyučovací hodina, pozná budoucího kantora a oprostí se od prvotního ostychu, který by na něj mohl dolehnout právě u zápisu.

Na základě získaných odpovědí z dotazníku a rozhovoru byla stanovena následující hypotéza: **Učitelé prvních tříd mají dostatečný prostor k detekci školsky zralého a připraveného dítěte.**

ZÁVĚR

Diplomová práce se snaží mapovat osobní názory pedagogů v souvislosti se zápisem dětí do prvních tříd. Jádrovým tématem jsou kompetence učitelů pro detekci školsky nezralého dítěte. V teoretické části (kapitoly 1 až 3), která rozpracovává téma zápisu v celé jeho šíři a je teoretickým východiskem výzkumu, jsou vymezeny důležité pojmy, jako je školní zralost, školní připravenost, pedagogická diagnostika, úloha zápisu. Samostatná je kapitola vymezující osobnost učitele a jeho profesní dovednosti a kompetence. Následuje praktická část, ve které byly stanoveny výzkumné otázky, na které se snažím najít odpověď pomocí dotazníku a nestrukturovaného interview.

Ukázalo se, že význam termínů „kompetence pedagoga“ je učiteli vnímána velmi rozdílně. Zatímco se všichni učitelé shodují na tom, že by měli disponovat diagnostickými a intervenčními kompetencemi, pouhých 40 % z nich se domnívá, že by učitel měl být komplexní profesionální osobnost (autorita, praxe, zkušenosti). 27 % z nich zastává názor, že by měli mít didaktické kvality, 20 % správné vedení a 17 % empatické cítění nejen k dítěti, ale i vyhovovat rodičům. Nepatrné množství učitelů si přeje navýšit diagnostické a intervenční kompetence.

Pro správný diagnostický proces zralosti dítěte pedagogové vyhodnocují jako nejdůležitější učitelkou praxí (62 % učitelů). Anamnestické údaje a bezprostřední chování dítěte u zápisu hodnotí 41 % pedagogů jako méně důležité.

Jednotní jsou učitelé v postoji na změnu požadovaného vzdělání (povinný požadavek ministerstva, aby učitel byl vysokoškolsky vzdělaný člověk bez ohledu na léta praxe). S touto novelou zákona učitelé nesouhlasí.

V otázce vhodnosti vzájemné spolupráce mateřské a základní školy ještě před zápisem se většina učitelů shodla a vyhodnotila ji jako žádoucí.

Téměř polovina dotazovaných si myslí, že je efektivní vyvíjet programy pro zvýšení úspěšnosti dítěte u zápisu do základní školy. Konkrétní návrhy jsou přípravná desetitýdenní sezení, dny předmatematické výchovy, počítačové programy pro předškolní děti, zábavná, pohádková sezení s předškoláky.

Časová dotace, kterou se učitel dítěti při zápisu věnuje, je učiteli udávána s velkým rozptylem od 5 minut do 50 minut.

Se současným průběhem a organizací zápisu jsou učitelé v 96 % spokojeni. Organizaci zápisu by inovovali o prvky moderní informační technologie (tablety, interaktivní tabule) a zařadili by více praktických věcí (barevné geometrické tvary, pastelky, pracovní listy s obrázky, zvukové nahrávky, zavazovací panáčky, počítadla).

Učitelé hodnotí prostor, který u zápisu dostávají k diagnostickému procesu zralosti jako celkem dostatečný, shodli se na tom, že by uvítali více prostoru pro improvizaci.

V 67 % nejsou učitelé nakloněni zavedení plošné metodiky, která by formu a průběh zápisu unifikovala.

Zřejmě nejdůležitějším zjištěním a východiskem ke stanovení závěrečné hypotézy bylo, že učitelé v rámci sebereflexe uvedli, že se cítí dostatečně kompetentní k diagnostikování zralosti u zápisu žáků do prvních tříd, že po změnách organizace a formy zápisu nevolají. Ze závěrů vyplývá, že předpokladem pro co nejobektivnější diagnostikování školsky nezralého dítěte je umožnit konkrétnímu učiteli využít konkrétní prostředky a dát dítěti prostor vnést do tohoto procesu způsob práce, kde využije individuální osobnostní a odborné kompetence.

Závěrem práce je možné konstatovat, že na základě zjištěných skutečností byly zodpovězeny všechny výzkumné otázky definované v základě hlavních cílů praktické části diplomové práce a také stanovení závěrečné hypotézy.

Zpracování této diplomové práce mělo řadu přínosů i pro mě samotnou. Na základě studia odborné literatury a provedeného výzkumu se rozšířily moje

znalosti o otázkách spojených s kompetencemi učitelů u zápisů do prvních tříd. Odpovědi některých respondentů, zejména však pramenící z rozhovorů, mi umožnily lépe nahlédnout a porozumět nesnadnou roli učitelů u zápisu, kde je na ně kladen vysoký profesionální nárok. Jsem velmi ráda, že jsem mohla hlouběji proniknout do této problematiky a získat tak řadu nových nedocenitelných zkušeností nejen v oblasti kompetencí učitelů, ale i v samotném procesu zjišťování a vyhodnocování informací.

Seznam literatury

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. *Školní zralost*. Brno. ComputerPress, 2010. 100 s. ISBN 978-80-251-2569-4.

BENÍŠKOVÁ, Tereza. *První třídou bez pláče*. Praha: Grada, 2007. 168 s. ISBN 978-80-247-1906-1.

DITTRICH, Pavel. *Pedagogicko – psychologická diagnostika*. Jinočany: nakladatelství a vydavatelství H&H, 1993. 121 s. ISBN 80-85467-06-2

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6

JIRÁSEK Jaroslav a Vladimíra TICHÁ. *Psychologická hlediska předškolních prohlídek*. 106 s. Praha, Státní zdravotnické nakladatelství, 1968

KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001. 455s. ISBN 80-7178-585-7.

KREISLOVÁ, Zdenka. *Krok za krokem 1. třídou*. Praha: Grada, 2008. 168 s. ISBN 978-80-247-2038-8.

KROPÁČKOVÁ, Jana. *Budeme mít prvňáčka*. Praha: Portál, 2008. 158 s. ISBN 978-80-7367-359-8.

KROPÁČKOVÁ, J. *Formy spolupráce mateřské školy s rodičovskou veřejností*. Poradce ředitelky mateřské školy. 2011, I., 3., s. 19. ISSN 1804-9745.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Jak připravit dítě do 1. třídy*. Praha: Grada, 2010. 204 s. ISBN 978-80-247-3246-6.

KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele. Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál 1996. 155 s. ISBN 80-7178-965-8

LANGMEIER, Miloš a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. 343 s. ISBN 80-7169-195-X.

- MACHÁČKOVÁ, Vlasta. *Nadané dítě a jak s ním pracovat*. Poradce ředitelky mateřské školy. 2012, s. 23
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2013. 143 s. ISBN 978-80-262-0519-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1998. 335 s.
- MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ(eds.). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003, 23 s. ISBN 80-7178-799-X
- MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Metody a postupy poznávání* 978-80-7357-679-0.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.
- PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika*. Praha: Portál, 2013, 181 s. ISBN 978-80-262-0495-4
- ŘÍČAN, Pavel a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada, 2006. 603 s. ISBN 80-247-149-8.
- SPILKOVÁ, Vladimíra. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Praha: Portál 2005, 311 s. ISBN 80-7178-942-9
- SWIERKOSZOVÁ, Jana. *Pedagogická diagnostika dětského vývoje pro učitele primárního vzdělávání*. Ostrava: OU, 2004. ISBN 80-7368-018-1.
- ŠMELOVÁ, Eva a Alena PETROVÁ a SOURALOVÁ, Eva. *Přípravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 312 s. ISBN 978-80-244-3345-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.

VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Být učitelem. Co by měl učitel vědět o své profesi.* Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta 2007. 75 s. ISBN – 978-80-7290-325-2

VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ. *Kompetence ve vzdělávání.* Praha: Portál 2008. 159 s. ISBN 978-80-247-1770-8

ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program. Nástroje pro prevenci, nápravu a integraci.* Praha: Portál, 2011. 207 s. ISBN 978-8-262-0044-4.

ŽÁČKOVÁ Hana a Drahomíra JUCOVIČOVÁ. *Děti s odkladem školní docházky a jejich úspěšný start ve škole.* Praha: nakladatelství D + H, 2008. 48s. ISBN978-80-903869-3-8.

MACHÁČKOVÁ, Vlasta. *Nadané dítě a jak s ním pracovat. Poradce ředitelky mateřské školy. Prosinec 2012*

Zákon MŠMT č. 561/2004 Sb. Ze dne 01. 01.2005 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon).

Elektronické zdroje

Desatero pro rodiče dětí předškolního věku. [online]. [cit. 2014-01-15]. Dostupné z:<http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/desatero-pro-rodice-deti-predskolniho-veku>

Chládek chce sjednotit zápisy budoucích prvňáčků, aby netrvaly dvě hodiny, [online]. [cit.7.1.2014-01-07].

Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/chladek-chce-sjednotit-zapisy-budoucich-prvnacku-f71-/domaci.aspx?c=A140107_081017_domaci_jpl

KROPÁČKOVÁ, Jana. *Dítě patří do školy, i když neumí R-Ř, říká expertka.* [online]. [cit.2014-01-20].

Dostupné:<http://aktualne.centrum.cz/domaci/zivotvcesku/clanek.phtml?id=7994>
94

KROPÁČKOVÁ, Jana. *Kdy je dítě zralé a připravené na vstup do školy?*[online]. [cit.2014-03-01]. Dostupné z:<http://pracovnisesity.raabe.cz/kdy-je-dite-zrale-a-kdy-je-pripravene-na-vstup-do-skoly>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. [cit.2014-01-09]. Dostupný z:<http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 2013-09-01 [online].[cit.9.1.2014-01-09].

Dostupný:<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.[online].[cit.2014-01-12].Dostupný:

http://www.inkluze.cz/_upload/novela-73-cela-leden-2011.pdf

Výroční zpráva ČŠI za školní rok 2012/2013 [online]. [cit.2014-01-12]. Dostupný z:<http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Vyrocnizprava-CSI-za-skolni-rok-2012-2013>

Zákon MŠMT č. 561/2004 Sb. Ze dne 01.01.2005 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon)[online]. [cit.2014-01-12].. Dostupný z:<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>

Seznam grafů

Graf č. 1: Počet absolvovaných zápisů.....	57
Graf č. 2: Příčiny odesílání dětí do pedagogicko - psychologické poradny	58
Graf č. 3: Délka trvání zápisu	60
Graf č. 4: Rozhodující pravomoc	63
Graf č. 5: Posouzení zralosti dítěte.....	66
Graf č. 6: Vhodné kompetence pedagoga u zápisu	67
Graf č. 7: Důvody přítomnosti rodičů u zápisu	69
Graf č. 8: Požadavky učitelů k navýšení kompetencí u zápisu.....	71
Graf č. 9: Zdroje informací o dětech u zápisu	73
Graf č. 10: Vstřícnost rodičů vůči snahám pomoci nezralým dětem.....	74

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Klíčové kompetence předškolních dětí.....	27
Tabulka č. 2: Délka trvání zápisu.....	60

Seznam příloh

Příloha č. 1: Upravená tabulka RVP PV s očekávanými a konkretizovanými výstupy	i
Příloha č. 2: Desatero pro rodiče dětí předškolního věku	viii
Příloha č. 3: Zápisní lístek – 1. třída.....	xi
Příloha č. 4: Dotazník detekce školní zralosti a připravenosti u zápisu do 1. tříd ZŠ	xiii
Příloha č. 5: Otázky pro interview s učiteli u zápisu do prvních tříd ZŠ	xix
Příloha č. 6: Dopis ředitelům školy, kde byl prováděn kvantitativní výzkum formou dotazníku ..	xx

Příloha č. 1

Upravená tabulka RVP PV s očekávanými a konkretizovanými výstupy

VZDĚLÁVACÍ OBLAST 5. 1 DÍTĚ A JEHO TĚLO (BIOLOGICKÁ)

Podoblast	Fyzický rozvoj a pohybová koordinace
Očekávané výstupy z RVP PV	Zachovávat správné držení těla 5.1.2 Zvládnout základní pohybové dovednosti a prostorovou orientaci, běžné způsoby pohybu v různém prostředí Koordinovat lokomoci a další polohy a pohyby těla Vědomě napodobit jednoduchý pohyb podle vzoru Ovládat dechové svalstvo, sladit pohyb se zpěvem
Podoblast	Jemná motorika, koordinace ruky a oka
Očekávané výstupy z RVP PV	5.1.7 Ovládat koordinaci ruky a oka, zvládnout jemnou motoriku 5.1.14 Zacházet s běžnými předměty denní potřeby, hračkami, pomůckami, nástroji a materiály
Podoblast	Sebeobsluha
Očekávané výstupy z RVP PV	5.1.8 Zvládat sebeobsluhu, uplatňovat základní kulturně hygienické a zdravotně preventivní návyky 5.1.9 Zvládat jednoduchou obsluhu a pracovní úkony
Podoblast	Zdraví, bezpečí
Očekávané výstupy z RVP PV	5.1.10 Pojmenovat části těla a některé orgány, znát základní pojmy užívané ve spojení se zdravím, pohybem a sportem 5.1.11 Rozlišovat, co zdraví prospívá a co mu škodí 5.1.12 Mít povědomí o významu péče o čistotu a zdraví, aktivního

	<p>pohybu a zdravé výživy</p> <p>5.1.13 Mít povědomí o některých způsobech ochrany zdraví a bezpečí</p> <p>5.3.13 Chovat se obezřetně při setkání s cizími a neznámými osobami</p>
--	--

VZDĚLÁVACÍ OBLAST 5. 2 DÍTĚ A JEHO PSYCHIKA (PSYCHOLOGICKÁ)

	Jazyk a řeč
Podoblast	Výslovnost, gramatická správnost řeči, porozumění, vyjadřování, dorozumívání
Očekávané výstupy z RVP PV	<p>5.2.1.1 Správně vyslovovat, ovládat dech, tempo i intonaci řeči</p> <p>5.2.1.2 Pojmenovat většinu toho, čím je obklopeno</p> <p>5.2.1.3 Vyjadřovat samostatně a smysluplně myšlenky, nápady, pocity, ve vhodně zformulovaných větách</p> <p>5.2.1.4, 5.2.1.7 Vést rozhovor, formulovat otázky, odpovídat, slovně reagovat</p> <p>5.2.1.5 Domluvit se slovy</p> <p>5.2.1.6 Porozumět slyšenému</p> <p>5.2.1.10 Sledovat a vyprávět příběh, pohádku</p> <p>2.1.11 Připravuje se pro život v mnohojazyčné evropské společnosti</p>
	Poznávací schopnosti
Podoblast	Vnímání
Očekávané výstupy z RVP PV	<p>5.1.6 Vnímát a rozlišovat pomocí všech smyslů</p> <p>5.2.2.1. Vědomě využívat všech smyslů, záměrně pozorovat, postřehovat, všímat si (nového, změněného, chybějícího)</p> <p>5.2.2.5. Zaměřovat se na to, co je z poznávacího hlediska důležité</p>

	Poznávací schopnosti
Podoblast	Pozornost, soustředěnost, paměť
Očekávané výstupy Z RVP PV	5.2.2.2 Záměrně se soustředit a udržet pozornost 5.2.3.9 Vyvinout volní úsilí, soustředit se na činnost a její dokončení 5.2.2.10 Naučit se nazpaměť krátké texty, záměrně si zapamatovat a vybavit
	Poznávací schopnosti
Podoblast	Tvořivost, vynalézavost, fantazie
Očekávané výstupy Z RVP PV	5.2.2.13 Vyjadřovat svou představivost a fantazii v tvořivých činnostech (konstruktivních, výtvarných, hudebních, pohybových či dramatických)
	Poznávací schopnosti
Podoblast	Rozlišování obrazných znaků a symbolů, grafické vyjadřování
Očekávané výstupy Z RVP PV	5.2.2.5 Zaměřovat se na to, co je z poznávacího hlediska důležité 5.2.1.16 Rozlišovat některé obrazné symboly a porozumět jejich významu a funkci
	Poznávací schopnosti
Podoblast	Časoprostorová orientace
Očekávané výstupy z RVP PV	5.2.2.9 Chápat prostorové pojmy, elementární časové pojmy 5.2.2.10 Orientovat se v prostoru i v rovině, částečně se orientovat v čase
	Poznávací schopnosti

Podoblast	Základní matematické, početní a číselné pojmy a operace
Očekávané výstupy z RVP PV	5.2.2.8 Chápat základní číselné a matematické pojmy, elementární matematické souvislosti a dle potřeby je využívat 5.2.2.4 Přemýšlet, uvažovat, a své myšlenky i úvahy vyjádřit
	Poznávací schopnosti
Podoblast	Řešení problémů, učení
Očekávané výstupy z RVP PV	5.2.2.11 Řešit problémy, úkoly a situace, myslet kreativně 5.2.2.12 Nalézat nová řešení nebo alternativní k běžným 5.2.1.20 Projevovat zájem o knížky, soustředěně poslouchat četbu, hudbu, sledovat divadlo, film 5.2.2.6 Vnímat, že je zajímavé dozvídat se nové věci, využívat zkušeností k učení 5.2.2.7 Postupovat a učit se podle pokynů a instrukcí 5.2.3.8 Prožívat radost ze zvládnutého a poznaného
	Sebepojetí, city, vůle
Podoblast	Sebevědomí a sebeuplatnění
Očekávané výstupy z RVP PV	5.2.3.1 Odloučit se na určitou dobu od rodičů a blízkých, být aktivní i bez jejich opory 5.2.3.2 Uvědomovat si svou samostatnost, orientovat se ve skupině 5.2.3.5 Vyjádřit svůj souhlas, umět říci ne v konkrétní situaci 5.2.3.11 Podílet se na organizaci hry a činnosti
	Sebepojetí, city, vůle
Podoblast	Sebeovládání a přizpůsobivost

Očekávané výstupy z RVP PV	<p>5.2.3.4 Ve známých a opakujících se situacích, kterým rozumí, se snažit ovládat svoje city a přizpůsobovat jim své chování</p> <p>5.2.3.6 Uvědomovat si svoje možnosti a limity</p> <p>5.2.3.7 Přijímat pozitivní ocenění i svůj případný neúspěch a vyrovnat se s ním, učit se hodnotit svoje osobní pokroky (sebehodnocení)</p>
	Sebepojetí, city, vůle
podoblast	Vůle, vytrvalost, city a jejich projevy
Očekávané výstupy z RVP PV	<p>5.2.3.9 Vyvinout volní úsilí, soustředit se na činnost i její dokončení</p> <p>5.2.3.12 Uvědomovat si příjemné a nepříjemné citové prožitky</p> <p>5.2.3.13 Prožívat a dětským způsobem projevovat, co cítí, snažit se ovládat své afektivní chování</p> <p>5.2.3.15 Těšit se z hezkých a příjemných zážitků, přírodních akulturních krás i setkávání se s uměním</p> <p>5.2.3.16 Zachytit a vyjádřit své prožitky</p>

VZDĚLÁVACÍ OBLAST 5. 3 DÍTĚ A TEN DRUHÝ (interpersonální)

Podoblast	Komunikace s dospělým
Očekávané výstupy z RVP PV	5.3.1 Navazovat kontakty s dospělým
Podoblast	Komunikace s dětmi, spolupráce při činnostech
Očekávané výstupy z RVP PV	<p>5.3.8 Přirozeně a bez zábrán komunikovat s druhým dítětem</p> <p>5.3.9 Spolupracovat s ostatními</p>
Podoblast	Sociabilita
Očekávané výstupy	5.3.5 Uvědomovat si svá práva ve vztahu k druhému, přiznávat

z RVP PV	<p>stejná práva druhým a respektovat je</p> <p>5.3.7 Uplatňovat své individuální potřeby, přání a práva s ohledem na druhého, učit se přijímat a uzavírat kompromisy, řešit konflikt dohodou</p> <p>5.3.10 Respektovat potřeby jiného dítěte</p> <p>5.3.6 Chápat, že všichni lidé (děti) mají stejnou hodnotu, přestože je každý jiný, že osobní, resp. osobnostní odlišnosti jsou přirozené</p> <p>5.3.4 Odmítnout komunikaci, která je dítěti nepříjemná</p>
----------	--

VZDĚLÁVACÍ OBLAST 5. 4 DÍTĚ A SPOLEČNOST (SOCIÁLNĚ-KULTURNÍ)

Podoblast	Společenská pravidla a návyky
Očekávané výstupy Z RVP	<p>5.4.1 Uplatňovat návyky v základních formách společenského chování ve styku s dospělými i s dětmi</p> <p>5.4.8 Utvořit si základní dětskou představu o pravidlech chování a společenských normách, co je v souladu s nimi a co proti nim a ve vývojově odpovídajících situacích se podle této představy chovat</p> <p>5.4.11 Uvědomovat si, že ne všichni lidé respektují pravidla chování, učit se odmítat společensky nežádoucí chování</p>
podoblast	Zařazení do třídy/do skupiny/
Očekávané výstupy Z RVP	<p>5.4.2 Pochopit, že každý má ve společenství (v rodině, ve třídě, v herní skupině) svoji roli, podle které je třeba se chovat</p> <p>5.4.4 Začlenit se do třídy a zařadit se mezi své vrstevníky, respektovat jejich rozdílné vlastnosti, schopnosti a dovednosti</p> <p>5.4.6 Adaptovat se na život ve škole, aktivně zvládat požadavky plynoucí z prostředí školy</p>
podoblast	Kultura, umění

Očekávané výstupy Z RVP	<p>5.4.13 Vnímat umělecké a kulturní podněty, hodnotit svoje zážitky</p> <p>5.4.14 Zachycovat skutečnosti ze svého okolí a vyjadřovat své představy pomocí různých výtvarných činností, dovedností a technik</p> <p>5.4.15 Vyjadřovat se prostřednictvím hudebních a hudebněpohybových činností, zvládat základní hudební dovednosti vokální i instrumentální</p>
----------------------------	---

VZDĚLÁVACÍ OBLAST 5. 5 DÍTĚ A SVĚT (ENVIRONMENTÁLNÍ)

Podoblast	Poznatky, sociální informovanost
Očekávané výstupy z RVP PV	<p>5.5.1 Orientovat se bezpečně ve známém prostředí i v životě tohoto prostředí</p> <p>5.5.4 Osvojit si elementární poznatky o okolním prostředí, které jsou dítěti blízké, pro ně smysluplné a přínosné, zajímavé a jemu pochopitelné a využitelné pro další učení a životní praxi</p> <p>5.5.5 Mít povědomí o širším společenském, věcném, přírodním, kulturním i technickém prostředí i jeho dění v rozsahu praktických zkušeností a dostupných praktických ukázek v okolí dítěte</p> <p>5.5.6 Vnímat, že svět má svůj řád, že je rozmanitý a pozoruhodný</p>
Podoblast	Adaptabilita ke změnám
Očekávané výstupy z RVP PV	<p>5.5.7 Všimnout si změn a dění v nejbližším okolí</p> <p>5.5.8 Porozumět, že změny jsou přirozené a samozřejmé, přizpůsobovat se jim</p>
Podoblast	Vztah k životnímu prostředí
Očekávané výstupy z RVP PV	<p>5.5.10 Rozlišovat aktivity, které mohou zdraví okolního prostředí podporovat a které je mohou poškozovat</p> <p>5.5.9 Mít povědomí o významu životního prostředí (přírody i společnosti) pro člověka, uvědomovat si, že způsobem, jakým se</p>

	<p>lidé chovají, ovlivňují vlastní zdraví i životní prostředí</p> <p>5.5.11Pomáhat pečovat o okolní životní prostředí</p>
--	---

Příloha č. 2

Desatero pro rodiče dětí předškolního věku

„DESATERO PRO RODIČE DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

V rámci příprav materiálu Konkretizované očekávané výstupy RVP PV vzešel, na základě četných dotazů rodičů, také návrh materiálu popisující základní požadavky pro děti předškolního věku, který by mohli využít rodiče.

Vstup do první třídy základní školy představuje pro dítě velkou životní změnu. Mění se role dítěte, prostředí, dospělí i vrstevníci, denní program, náplň činnosti, nároky i požadavky. Aby dítě mohlo zvládnout tuto náročnou situaci bez vážnějších problémů, mělo by být nejen dostatečně vývojové a sociálně zralé, ale také dobře připravené.

Materiál nabízí rodičům dětí předškolního věku základní informace toho, co by mělo jejich dítě zvládnout před vstupem do základní školy. Jsou zde zachyceny jak výchovné, tak vzdělávací předpoklady. Je třeba mít ale na zřeteli, že zrání dítěte je nerovnoměrné, že každé dítě nemusí všech parametrů dosáhnout, ale může se k nim přiblížit.

Přehled základních dovedností propojuje a sjednocuje cíle rodiny a školy. Proto je velmi důležitá spolupráce rodiny a školy, která se podílí na vzdělávání dítěte.

Dítě by mělo být dostatečně fyzicky a pohybově vyspělé, vědomě ovládat své tělo, být samostatné v sebeobsluze.

Dítě by mělo být relativně citově samostatné a schopné kontrolovat a řídit své chování

Dítě by mělo zvládat přiměřené jazykové, řečové a komunikativní dovednosti

Dítě by mělo zvládat koordinaci ruky a oka, jemnou motoriku, pravolevou orientaci

Dítě by mělo být schopné rozlišovat zrakové a sluchové vjemy

Dítě by mělo zvládat jednoduché logické a myšlenkové operace a orientovat se v elementárních matematických pojmech

Dítě by mělo mít dostatečně rozvinutou záměrnou pozornost a schopnost záměrně si zapamatovat a vědomě se učit

Dítě by mělo být přiměřeně sociálně samostatné a zároveň sociálně vnímavé, schopné soužití s vrstevníky ve skupině

Dítě by mělo vnímat kulturní podněty a projevovat tvořivost

Dítě by se mělo orientovat ve svém prostředí, v okolním světě i v praktickém životě“

Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/desatero-pro-rodice-deti-predskolniho-veku>

Příloha č. 3

Zápisní lístek – 1. třída

Dítě

Jméno a příjmení _____

Datum narození _____

Rodné číslo _____

Místo narození _____

Státní příslušnost _____

Mateřský jazyk _____

Bydliště (PSC) _____

Navštěvovalo dítě MŠ: ANO NE

MŠ (adresa)

Mělo dítě minulý rok odklad: ANO NE

Pokud ano, uveďte adresu školy, kde bylo zapsáno a kde jste žádali o odklad školní docházky:

Budeme žádat o odklad: ANO NE

Adresa ZŠ (spádová škola) dle místa trvalého bydliště dítěte:

Dítě bude navštěvovat školní jídelnu: ANO NE

Dítě bude navštěvovat školní družinu: ANO NE

Zdravotní pojišťovna:

Lékař, v jehož péči je dítě (nejlépe jméno i adresa):

Zdravotní stav: (alergie, vývojové poruchy, v péči logopeda, PPP, chronické onemocnění)

Dítě je: levák - pravák - používá obě ruce stejně

Dítě umí před vstupem do školy: číst - psát - počítat

Zvláštní schopnosti dítěte:

Podle svého uvážení uveďte další údaje důležité pro spolupráci rodiny se školou a úspěšnou práci dítěte ve škole:

Příloha č. 4

Dotazník detekce školní zralosti a připravenosti u zápisu do 1. tříd ZŠ

Dotazník pro učitele 1. stupně ZŠ mapující okolnosti zápisu do prvních tříd. V položených otázkách se dotazují na průběh organizace zápisu do ZŠ na jednotlivých školách, dále pak na názor učitelů, zda je zápis v dnešní době stále efektivní v posuzování školní zralosti a připravenosti a v neposlední řadě také na to, jaký mají učitelé názor na to, jaké kompetence u zápisu do ZŠ mají.

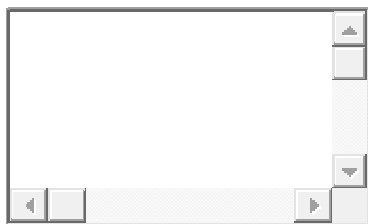
Vložte text:

Pohlaví

Věk

Nejvyšší dosažené vzdělání

1. Kolik jste absolvoval(a) zápisů do prvních tříd?

An empty rectangular text input field with a light gray border. It features a vertical scrollbar on the right side and a horizontal scrollbar at the bottom, indicating it is a multi-line text area.

2. Navrhl/a jste vy osobně nějaké dítě z důvodu podezření na nezralost u zápisu k návštěvě pedagogicko-psychologické poradny?

ANO

NE

3. S jakou nejčastější příčinou odesíláte dítě do pedagogicko-psychologické poradny na vyšetření školní zralosti a připravenosti?

4. Jste spokojena s průběhem zápisu na vaší škole?

ANO

NE

5. Používáte speciální (netradiční) pomůcky při zápisu? Pokud ano, jaké prosím, a v čem to činí zápis efektivnější?

6. Věnujete se dětem u zápisu jednotlivě nebo skupinově?

Jednotlivě

Skupinově

7. Jak dlouho se věnujete jednotlivcům/skupinám?

8. Jsou u pohovoru přítomni rodiče?

- ANO
- NE
- NĚKDY

9. Je u pohovoru přítomen (školní) psycholog?

- ANO
- NE
- NĚKDY

10. Myslíte si, že je efektivní vyvíjet programy pro zvýšení úspěšnosti dítěte u zápisu do ZŠ?

- ANO
- NE

11. Vyvíjí vaše škola nějaký speciální program, kterým nabízí spolupráci s MŠ, aby se zvýšila úspěšnost dítěte u zápisu do ZŠ? Pokud ano, můžete, prosím krátce specifikovat?

An empty rectangular text box with a light gray background and a thin black border. It contains no text or images.

12. Máte nějaké nápady, které by mohly zápis oživit? Můžete prosím uvést konkrétní nápady?

An empty rectangular text box with a light gray background and a thin black border. It contains no text or images.

13. Jste pro, aby, aby zápis do 1. tříd zůstal ve stávající formě (aby byl žák přítomen zápisu), nebo se přikláníte k možnosti, aby hlavní rozhodovací pravomoci měli pedagogové MŠ a účelem zápisu by nebylo posuzování školní zralosti a připravenosti, ale stvrzení výběru školy daným žákem.

An empty rectangular text box with a light gray background and a thin black border. It contains no text or images.

14. Myslíte si, že má pedagog dostatečný prostor u zápisu k detekci školsky nezralého dítěte?

ANO

NE

15. Pokud jste u předchozí otázky č. 14 odpověděl/a ano: Jaký způsob diagnostiky k tomu využívá? Máte nějaké konkrétní nápady?

16. Pokud jste u otázky č.14 odpověděl/a ne: Bylo by z vašeho pohledu dobré posílit kompetence pedagoga při zápisu nebo vám tento postup vyhovuje?

17. Měla podle Vás existovat pro všechny stejná konkrétní metodika, jak postupovat při zápisu, která by kodifikovala podmínky pro přijetí dítěte do ZŠ?

ANO

NE

18. Je pro Vás případné zvýšení kompetence role učitele při zápisu profesně motivující?

ANO

NE

19. Co dle Vás potřebuje pedagog k tomu, aby byl schopen posoudit aktuální úroveň školní zralosti dítěte (označte prosím škálou 1 (nejdůležitější) až 5 (nedůležité)).

1 2 3 4 5

Praxe samotného pedagoga

Anamnestické údaje o dítěti (lékařská zpráva, zpráva z pedagogicko-psychologické poradny, zpráva a informace od rodičů, zpráva o dítěti z mateřské školy)

Bezprostřední pozorování aktivity dítěte při činnosti u zápisu

Milé kolegyně, kolegové, velmi jsem Vám chtěla poděkovat za čas strávený nad tímto dotazníkem. Výsledky dotazníku použiji jako podklad pro mou diplomovou práci na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Příloha č. 5

Otázky pro interview s učiteli u zápisu do prvních tříd ZŠ

Interview

Otázky

1. Jakými kompetencemi by měli disponovat pedagogové u zápisu do první třídy?
2. Jakým způsobem u zápisu zjišťujete, zda je dítě zralé a připravené pro nástup do ZŠ?
3. Z jakého důvodu jsou rodiče přítomni u zápisu?
4. Proč je/není u zápisu přítomen školní psycholog?
5. Domníváte se, že máte u zápisu dostatečný prostor k tomu, abyste rozpoznal/a školsky nezralé dítě? Navýšila byste nějaké kompetence? Jaké?
6. Proč je délka pozornosti u zápisu na každého žáka různá? Odráží délka času kompetence učitele?
7. Jaké zdroje informací využíváte u zápisu k zjištění údajů o dětech, které se Vám jeví jako nezralé?
8. Jaká je vstřícnost rodičů k Vaším snahám pomoci nezralým dětem?

Příloha č. 6

Dopis ředitelům školy, kde byl prováděn kvantitativní výzkum formou dotazníku

Vážená paní ředitelko,

na základě osobní návštěvy na Vaší škole Vás a především Vaše pedagogické kolegy z prvního stupně žádám o vyplnění dotazníku mapující okolnosti zápisu do prvních tříd.

Tento dotazník je plně anonymní a zpracovaná data poslouží výhradně k výzkumným účelům mé diplomové práce na téma **Role pedagoga a jeho kompetence při posuzování školní zralosti u zápisu do 1. třídy základní školy.**

Dotazníky je možno vyplnit elektronicky, dostupné na:
<http://www.mojeanketa.cz/surveys/>

Nebo klasickou psanou formu do dotazníku, které jsem u Vás nechala při osobní návštěvě.

Velmi Vám děkuji za spolupráci.

S přátelským pozdravem

.....
Kamila Peterková
studentka 5. ročníku Pedf UK v Praze, obor učitelství pro 1. stupeň ZŠ